

FRISTADSBYGDEN 2024

GAMMALT OCH NYTT - FRISTADS HEMBYGDSFÖRENING

Sten Björkman med häst och vagn på Mölarpsdagen

Foto: Marita Bornefalk

Fristads Hembygdsförening
50-årsjubileum 1974-2024

INNEHÅLLSFÖRTECKNING 2024

		sid
Ordföranden har ordet	Sven-Åke Johansson	3
Verksamhetsberättelse		4-6
Det bästa med Fristad - Maria Johansson och Jennifer Grandén	Inger Awenlöf	6
Program och styrelse		7-8
Fristads Hembygdsförening 50 år	Ann-Britt Boman	9-13
Det bästa med Fristad - Svante Uller och Clara Ekström	Inger Awenlöf	13
Dramatiserade kyrkogårdsvandringar AB	Ann-Britt Boman	14-16
Kolla en dinosaurie	Wiviann Bergsten	17-18
Det bästa med Fristad - Marie Hermansson och Sigge Frick	Inger Awenlöf	18
Folkhögskolan 100 år i Fristad	Ann-Britt Boman	19-21
Det bästa med Fristad - Maria Brodin	Inger Awenlöf	22
Miniutställningar på Skogslid 2023	Folke Thorburn	22-23
Järnvägshotellet i Fristad	Olof Rydin	24-28
Birgitta Larsson på Bräckås	Ann-Britt Boman	29-31
Fordon från fordom i Fristad	Olof Rydin	32-33
Lellemarten genom tiderna	Inga Gustafsson	34-35
Det bästa med Fristad - Maria Andersson och Chible	Inger Awenlöf	35
Bilder från FHF under 50 år	Marita Bornefalk	36-37
Bolle berättar	Bo Lennart Johansson	38
Det bästa med Fristad - Tobias Hill och Josefin Hill Lemburg	Inger Awenlöf	38
Framtid Fristad - Fristads framtid	Annika Lilja	39-47
Oskar Larsson, 77 år, Vassviken berättar 1958 för Gustaf Thulin	Ann-Britt Boman	48-49
Resor genom tiderna i Fristads Hembygdsförening	Ann-Britt Boman	50
Det bästa med Fristad - Tomten och Sebastian Ehrstedt	Inger Awenlöf	51
Bilder från verksamheten 2012		60

FRISTADSBYGDEN 2024

Redaktionskommitté:

Ann-Britt Boman
Wiviann Bergsten
Birgit Gustafsson
Inger Awenlöf
Pirkko Karlsson
Eva-Lena Liljedahl

Utgiven av Fristads Hembygdsförening

Bankgiro 359-1351
Medlemsavgift: 100 kr enskild medlem
150 kr familj

Med detta nummer följer inbetalningskort för medlemsavgiften. Vi hoppas att Du betalar in den så snart Du kan.

Ansvarig utgivare:

Adress:

Ann-Britt Boman
FRISTADSBYGDEN
Fristads Hembygdsförening
c/o Boman, Spireav 5
513 35 Fristad

Hemsida: www.hembygd.se/fristads-hembygdsforening

e-post: annbritt.boman@outlook.com
fristadshf@gmail.com

© Fristads Hembygdsförening

ORDFÖRANDEN HAR ORDET

Verksamhetsåret 2024 kommer att på olika sätt att domineras av föreningens 50-årsjubileum. Ett särskilt jubileumsprogram har tagits fram av en jubileumsgrupp. Det vanliga årsprogrammet och jubileumsaktiviteterna kommer att finnas på vår hemsida: www.hembygd.se/fristads-hembygd-forening

Att Fristads Hembygdsförening finns och är 50 år kan vi tacka engagerade och målmedvetna personer som bl.a. ville "rädda" ryggåsstugorna och Mölarps kvarn. Det finns "Anteckningar förda vid en sammankomst angående bildande av hembygdsförening i Fristad den 22 oktober 1973" Det var kulturnämnden i Fristad som inbjöd till en sammankomst för att undersöka förutsättningarna för att bilda en hembygdsförening i Fristad.

Det framhölls under överläggningen: att någon form av sammanslutning borde bildas för att tillvarata Fristads speciella intressen när det gäller miljö- och landskapsvård samt bygdekultur, att denna sammanslutning kunde ta hand om förvaltningen av ryggåsstugorna, Mölarps kvarn samt eventuellt andra kulturminnesmärken, att Fristads naturskyddsförening borde uppgå i den nya föreningen.

För att ta fram förslag till stadgar för den nya föreningen och för att vidta andra erforderliga åtgärder utsågs en kommitté (Kommitterade) med 10 personer.

Kommitterade för bildande av Hembygdsförening i Fristad med omnejd sammanträdde 1973-12-10 och det beslutades att utse en Interimsstyrelse.

Fristads Hembygdsförening höll ett Konstituerande möte 1974-04-18 för bildandet av en hembygdsförening i Fristad. I protokollets 6:e paragraf står det att ordförande frågar, om mötesdeltagarna ansåg det befogat att en hembygdsförening bildas i Fristad. Mötesdeltagarna svarade med ett kraftigt och enhälligt ja.

Till ordförande i Fristads Hembygdsförening för kommande verksamhetsår valdes interimsstyrelsens ordförande Waldemar Johanneson.

Mötet hölls i Fristads folkhögskolas gymnastiksal. Ca 120 personer hade slutit upp. Av dessa

blev 95 medlemmar i föreningen. Det bjöds på musik av en grupp ur FUO under ledning av Jan Rydbäck, föredrag om Naturvård i Västsverige av dr Nils Dahlbeck samt folkdansuppvisning av Borås folkdansgille.

Hembygdsföreningen har en mycket uppskattad tidning, Fristadsbygden. Det första numret kom ut 1978, dvs 4 år efter bildandet av hembygdsföreningen. Det första formella protokollet skrevs 1973-12-10 (se ovan) och är digitalt tillgängligt i föreningens arkiv. Fristadsbygden och protokollet är en "guldgruva" när det gäller dokumentation om Fristads Hembygdsförening och bygdens historia. Själv tycker jag att det är intressant att se namnen på alla som under årens lopp varit med och gjort föreningen till det den är nu när vi firar 50 år.

De mål som ställdes upp för hembygdsföreningen var att rädda Ekalyckan och Klockarebolet samt kvarnen. Dessa mål har hembygdsföreningen nått. Hembygdsstugorna med mark ägs av Borås kommun och hembygdsföreningen nyttjar och förvaltar dessa. Mölarps kvarn med mark ägs av hembygdsföreningen.

Genom ett gåvobrev från Sven Arne och Torbjörn Johansson erbjöds föreningen att överta Lövåsens sågverk. Detta erbjudande antogs med tacksamhet vid ett möte den 23/2 2016. Renoveringen startade 20160404. Invigningen var 20170903 i samband med invigningen av ett samarbetsreservat mellan Skara stift och Fristads hembygdsförening. Marken vid sågen arrenderades på 49 år av Skara stift, Egendomsnämnden. Från Skara stift deltog Biskop Åke Bonnier.

Slutligen skulle undertecknad vädja till er som läser detta, att medverka till att hembygdsföreningens arbete kan fortsätta. Det går åt många ideella timmar på ett år för att fortsätta med att förvalta och utveckla hembygdsföreningens insatser för att bevara kulturarvet.

Det finns många olika uppgifter att ta tag i. Vi behöver personer med olika intressen och kompetenser.

Du eller någon annan som du känner är välkommen att delta i något arbetslag eller hjälpa till på något annat sätt. Du får en social gemenskap och meningsfulla uppgifter.

Sven-Åke Johansson

VERKSAMHETSBERÄTTELSE FÖR FRISTADS HEMBYGDSFÖRENING 2023

Till föreningen har under året inbetalats 660 medlemsavgifter

Styrelsen har haft elva protokollförda sammanträden, den 11 januari, 6 februari, den 21 februari (konstituerande möte), den 16 mars, den 4 april, den 3 maj, den 1 juni, den 3 augusti, den 30 augusti, den 3 oktober och den 9 november.

Februari

Tisdagen den 21 februari anordnades årsmöte. Ett 40-tal medlemmar deltog. Ann-Britt Boman berättade om Gammalsvenskby.

April

Annandag påsk den 10 april anordnades Bollarännet vid Mölarps kvarn tillsammans med Fristad GoIF och Sparsörs AIK. FHF stod för tipspromenader för barn och vuxna, serveringar, lotteri och sägenvandring, och det var god uppslutning. Valborgsmässoafton anordnades firande på Skogslid med sång av kören.

Maj

Söndagen den 7 maj var det medarbetarträff med grillning vid Lövåsens sågverk med ett 50-tal deltagare. Söndagen den 14 maj anordnades Mölarpsdagen vid Mölarps kvarn. Borås Spelmanslag underhöll, och det fanns hantverkare, ponnyridning, kolbullar och serveringar, tipspromenad och lotterier.

Juni

Från början av juni fram till slutet av juli hade Fristads Hembygdsförening en utställning i Glasverandan på biblioteket. Temat var ”Frufällan”. Lennart Wasling var ansvarig.

Nationaldagen den 6 juni firades vid Mölarp. Fristads Underhållningsorkester under Ulf Hallqvists ledning medverkade och Fristads församlings nya kyrkoherde Emma-Karin Palmqvist höll högtidstalet. Kaffe och bakelse serverades. Onsdagen den 7 juni hade föreningen en kvällsutflykt till Vårgårda Hembygdsförening med egna bilar. Vi blev guidade runt i deras nya museum och fick höra om deras uppmärksammade arbete.

Den 11 juni serverades kaffe och våfflor vid hembygdsstugorna.

Juli

Den 2 juli var det kaffe och våfflor i Mölarps kvarn och den 9 och 16 juli i hembygdsstugorna. Den 16 juli berättade Monica Danielsson Hopsch, bördig från Frufällan, om sin nyutkomna släktbok ”Kajsa Eliasdotter – Vingslag”. Alla serveringar var välbesökta. Vid tillställningar i Mölarps kvarn har det även varit konst- och hantverksutställningar samt tipspromenad.

Augusti

Söndagen den 6 augusti serverades kaffe och våfflor i Mölarps kvarn.

Söndagen den 13 augusti anordnades friluftsgudstjänst vid Mölarps kvarn med Svenska Kyrkan i Fristad, och föreningen bjöd på kaffe.

September

Söndagen den 3 september var det dags för sågdagen vid Lövåsens sågverk. Sågen kördes vid många tillfällen. Kaffe med bröd samt kolbullar serverades. I kvarnen var det utställning av konst och hantverk, tipspromenad samt ponnyridning.

Onsdagen den 13 september började en studiecirkel om ”Folketro” och reflektioner om förr och nu med 17 deltagare. Ledare var Ann-Britt Boman.

Oktober

Måndagen den 16 oktober var det vinstinlämning till Lellemarten i kvarnen till det stora hantverkslotteriet.

November

Lördagen den 25 november var det julmarknad och 100-årsjubileum på Fristads folkhögskola. Vi visade museet kl. 11.00-16.00, och Ann-Britt Boman berättade vid flera tillfällen i Högtids-salen om Fristad och Heden och visade bilder. Måndagen den 28 november gjorde vi lingonriskransar i Mölarps kvarn.

December

Lellemarten gick av stapeln lördagen den 2 december vid hembygdsstugorna. Eldkorgar förhöjde stämningen. Anders Hägmark och Sten Svantesson spelade julmusik från den nytilverkad scenen, som invigdes denna dag. Eva-Lena Liljedahl ledde dans kring granen. Barnen fick plocka ned varsin tomte från granen. Inger Awenlöf hade pyssel med barnen i Ekalyckan

och tomten var på besök. Dessa inslag lockade många barn. Vi hade flera lotterier, försäljning av lingonriskransar, hembakat bröd, glögg och litteratur m.m. I Klockarebolet var det kaffe med goda hembakade bullar. Omkring 100 besökare i olika åldrar kom. Satsningen på barn och familjer var lyckad.

Övriga aktiviteter

*På Skogslid arrangerade Folke Thorburn mycket uppskattade miniatyrcyklar varje månad med olika teman.

*Mölarps kvarn och ö har speciellt under sommarhalvåret besökts av många.

*Herrljunga Hembygdsförening med 56 personer besökte oss den 17 september och vi serverade kaffe och smörgåsar och berättade om föreningen och dess arbete.

*Ann-Britt Boman har visat Fristads folkhögskolas museum vid flera tillfällen.

*Många vill också ha upplysningar om personer, platser och händelser i Fristad, och vi försöker uppfylla deras önsningar. *Museigruppen har utökats med flera nya medlemmar, vilket är mycket glädjande för framtiden.

*Klasser och elever från Gula Skolan, Asklandaskolan och Sparsörskolan har besökt skolmuseet och hembygdsstugorna och fått uppleva lite av en skoldag förr.

*Såggruppen har samlats på måndag förmiddag både under våren och hösten. Ramsågen är nu i utmärkt skick. Mycket arbete läggs ner på att hålla området kring kvarnen och stugorna i fint skick.

En mobil scen har tillverkats och tagits i bruk.

*Lars Jonasson har varit ansvarig för föreningens hemsida och har lagt ner mycket arbete.

*Sven-Åke Johansson tillsammans med arkivgruppen och flera andra medlemmar arbetar med att bygga upp ett arkiv och digitalisera dokument och fotosamlingen.

*Avslutningsvis vill Fristads Hembygdsförening framföra ett varmt tack till alla medarbetare och medlemmar, som under år 2023 gynnat vår verksamhet. År 2024 firar vi 50-årsjubileum, och då blir det också speciella arrangemang. Vår uppgift är att sprida kunskap om och intresse för vår hembygd och skapa goda förutsättningar för dess invånare att känna sig

hemma här. I detta arbete hälsas alla intresserade välkomna.

Styrelsen har haft följande sammansättning:

Sven-Åke Johansson, ordförande
Ann-Britt Boman, vice ordförande
Kjerstin Olofsson, kassör
Inger Awenlöf, sekreterare
Britt-Marie Johansson
Sune Fridén
Lars-Olof Johansson
Björn Samuelsson
Birgitta Höök
Eva-Lena Liljedahl, vice sekreterare,
Pirkko Karlsson
Göran Bördin, ersättare

Revisorer:

Tomas Brissman
Siw Gustavsson

Kommitté för Mölarps kvarn, Klockarebolet och Ekalyckan:

Sune Fridén, sammankallande
Kenth Andersson
Bertil Svensson
Lars-Erik Larsson
Roger Andreasson
Kjell Fridén
Lars Larsson
Leif Asp
Håkan Magnusson
Sven Karlsson
Göran Mitchen
Bertil Holmin
Karl-Erik Johansson
Lennart Blixt
Lars-Olof Johansson

Såggrupp

Sven-Åke Johansson, sammankallande
Leif Lorén, teknikansvarig
Börje Andersson, teknikansvarig
Björn Samuelsson, teknikansvarig
Kent Andersson
Lars-Olof Johansson
Sune Fridén
Sven Karlsson
Ulf Bjursten
Lennart Blixt

Trädgårdsgrupp

Birgitta Brissman
Anngerd Lönn
Gerd Karlsson
Margareta Hällqvist

Konst- och hantverksgruppen

Birgitta Höök, sammankallande
Kristin Pedersen

Redaktionskommitté:

Birgit Gustafsson, sammankallande
Ann-Britt Boman
Wiviann Bergsten
Inger Awenlöf
Eva-Lena Liljedahl
Pirkko Karlsson

Lellemartenkommitté:

Britt-Marie Törngren, sammankallande
Maj Börjesson
Gunilla Persson
Siv Samuelsson

Kaffekommitté:

Gunilla Persson, sammankallande
Britt-Marie Törngren
Anita Andreasson
Siv Samuelsson
Agneta Andersson
Lisbeth Allard
Lena Wiksén
Kerstin Sandberg
Inger Riley
Inger Kvarnstedt
Birgitta Höök
Margareta Sandberg
Ing-Marie Johansson
Marita Carlsson

Arkivkommitté

Sven-Åke Johansson, sammankallande
Ann-Britt Boman
Ann-Sofie Fridén
Lars Jonasson
Thomas Fridén, digital konsult

Ombud vid distriktsmöten

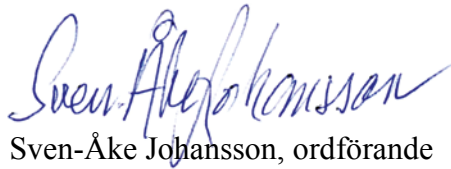
Ann-Britt Boman
Sven-Åke Johansson
Britt-Marie Johansson

Valberedning:

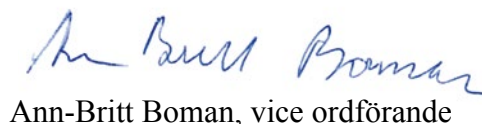
Leif Eurenus, sammankallande
Lena Sjöblom

Årsavgift:

Enskild medlem 100 kronor
Familj 150 kronor

Sven-Åke Johansson, ordförande

Ann-Britt Boman, vice ordförande

Maria Johansson och Jennifer Grandén.

Min favoritplats i Fristad är Mölarp säger Maria. Där finns ju precis allting.

Min favoritplats i Fristad är stigen till höger efter andra bron tills uppgången till Kunga-graven. När jag var barn hoppade jag på stenarna som finns längs stigen.

Varje gång jag går där på våren sätter det i gång min fantasi!

FRISTADS HEMBYGDSFÖRENING PROGRAM FÖR ÅR 2024

För vidare information och eventuella ändringar av programmet - se vår hemsida: www.hembygd.se/fristads-hembygdsforening och vår Facebooksida "Fristads Hembygdsförening".

Lö 13 januari

Vi dansar ut julen mellan kl.13.00 och 15.00 vid Hembygdsstugorna - för vuxna och barn. Kaffeservering kl. 13.00 - 15.00. Dans kring granen kl. 13 och 13.30. Pyssel och godispåsar till barnen,

Ti 20 februari

Årsmöte i folkhögskolans högtidssal kl. 19.00. 50-årsfirandets innehåll presenteras. bildvisning, servering.

Ons 13 mars

Berättarkväll vid Klockarebolet kl. 19.00 – 20.30. "Från Intet till Paradis och lite till" Ann-Britt Boman och Inger Awenlöf-Ehrstedt **låter namnen på busshållplatserna inspirera till att lära känna Fristadbygden.** Kaffeservering.

Må 1 april, Annandag påsk.

Fristads GoIF Bollarännet, mellan kl. 13-16. Bollarna släpps kl. 15.30 och målgång ca. 15.45. Lotterier. FHF: Kaffeservering kl. 11-16. Tipspromenad kl.13-16 och Påskäggsjakt kl.13-16.

Sö 5 maj

Medarbetarträff på Mölarp kl. 15.00, grillning vid sågen, kaffe med dopp. Anmälan till Ann-Britt Boman tfn 0760384809 eller Britt-Marie Johansson: tfn 0703055442

Sö 19 maj

Mölarpsdagen kl. 10-17. Vi firar 50 år med att erbjuda upplevelser för alla åldrar! Kaffeservering kl. 10–16. Under hela dagen Konst och hantverksutställning av Knalleslödarna och flera andra utställare. Lotterier och Kolbullar. Malning av mjöl och försäljning av mjöl. Borås spelmanslag spelar kl. 11.

Barnteater: Pippi Långstrump kl.14.00. Ponnyridning och hoppborg.

Uppvisning av squaredance med möjlighet att prova på.

Countryförmiddag vid sågen med Honky Tonk Sweeds kl.15. Ta gärna med egen stol och picknick-korg. Det kommer att finnas hamburgare att köpa.

FNF: Tipspromenad kl. 11-14. "Tält" med information och försäljning.

För mer detaljerat program hänvisar vi till vår hemsida, vår Facebooksida "Fristads Hembygdsförening och affischer.

Juli-augusti

Utställning med Fristads Hembygdsförening. FHF 50 år, Jubileumsutställning Glasverandan på biblioteket.

To 6 juni

Nationaldagen vid Mölarp med kaffeservering firas kl.11-15. Blomstervandring på egen hand. Musik av Fristads Underhållningsorkester och Nationaldagstal kl. 14.

Ons 12 juni

Utflykt till LillPuttland i Hudene. Samling vid stationen kl. 17.30. Samåkning i egna bilar. Anmälan till Ann-Britt Boman tfn 0760-384809.

Sö 16 juni

Kaffe och våfflor vid Hembygdsstugorna 13–16. Musik med David Carbe, kl. 15 med tema SOMMAR.

Sö 7 juli

Kaffe och våfflor i Mölarps kvarn 11–15. Tipspromenad.

Sö 14 juli

Kaffe och våfflor i Hembygdsstugorna 13–16.

Sö 28 juli

Kaffe och våfflor i Hembygdsstugorna 13–16.

Sö 4 augusti

Mölarps kvarn kaffeservering kl. 11-15. Taube och tårta – Dan Karlsson spelar Taubes musik kl. 14-15.

Sö 11 augusti

Friluftsgudstjänst vid Mölarp kl. 15.00. Fri-

stads Hembygdsförening bjuder på kaffe.

Sö 1 september

Sågdag vid Lövåsens såg kl. 11-17. Servering kl. 11-16. Tipspromenad, Kolbullar, Konst och hantverksutställning och visning av olika folkdräkter.

Hemvärnets musikkår spelar och vi får besök av Västgöta ryttare.

Ponnyridning och barnaktiviteter.

Dagen avslutas med Allsång tillsammans med Marie Arturén kl. 16!

För mer detaljerat program hänvisar vi till vår hemsida, vår Facebooksida "Fristads Hembygdsförening" och affischer.

Mån 14 oktober

Inlämning av vinster. Alla som har någon vinst att lämna är välkomna till Mölarps kvarn kl. 17-19.

Ons. 16 oktober

Berättarkväll 19-20.30 i Klockarbolet, en av Hembygdsstugorna.

Program sätts senare, se vår hemsida, Facebooksida "Fristads Hembygdsförening" och affischer.

Må 2 december

Vi gör lingonriskransar till Lellemarten i Mölarps kvarn, kl. 17.

Lö 7 december

Lellemarten kl. 10.00 – 13.00 vid Hembygdsstugorna. Servering av kaffe och glögg, Julmusik, Dans runt granen, Tomten på besök, Eldkorgar, lotteri, brödförsäljning.

År 2025

Ti 25 februari

Årsmöte i folkhögskolans högtidssal kl. 19.00. Final för jubileumsåret med happening!

STYRELSEN FÖR FRISTADS HEMBYGDSFÖRENING 2024

E-post annbritt.boman@outlook.com

hemsida

www.hembygd.se/fristads-hembygdsforening

Ordf.	Vakant	
Vice ordf.	Ann-Britt Boman	0760-384809
Kassör	Kjerstin Olofsson	0706-394637
Vice kassör	Sven-Åke Johansson	0702-275442
Sekr.	Inger Awenlöf	0709-986849
.	Sune Fridén	0709-688948
	Lars-Olof Johansson	0703-234961
	Björn Samuelsson	0705-392900
	Birgitta Höök	0709-642364
Ersättare	Britt-Marie Johansson	0703-055442
Ersättare	Pirkko Karlsson	0737-130676
Ersättare och v. sekr	Inger Arhusiander	0736-229013

Kontaktpersoner och sammankallande till kommittéer och arbetsgrupper:

Mark och byggnadsvård vid Klockarebolet och Ekalyckan

Sune Fridén 0709-688948

Mark och byggnadsvård vid Lövåsens såg och Mölarps kvarn

Sven-Åke Johansson 0702-275442

Kultur

Ann-Britt Boman 0760-384809

Administration

Sven-Åke Johansson 0702-275442

Arrangemang

Britt-Marie Johansson 0703-055442

Redaktionsgruppen

Birgit Gustafsson 0703-920250

Lellemartengruppen

Britt-Marie Törngren 0722-469284

Kaffegruppen

Gunilla Persson 0730-720346

Arkivgruppen

Sven-Åke Johansson 0702-275442

Trädgårdsgruppen

Birgitta Brissman 0733-269297

Museigruppen

Inger Arhusiander 0736-229013

Ansvarig för hemsidan

Lars Jonasson 0722-445955

FRISTADS HEMBYGDSFÖRENING 50 ÅR

Den 18 april 1974 bildades Fristads Hembygdsförening vid ett möte på Fristads Folkhögskola. Dagens namn var Waldemar, och det var också namnet på föreningens förste ordförande Waldemar Johanneson. På 1970-talet bildades många hembygdsföreningar, eftersom det var kommunsammanslagningarnas tid. År 1974 bildades nuvarande Borås kommun av de dåvarande kranskommunerna Bollebygd, Sandhult, Fristad, Viskafors och Dalsjöfors samt Borås Stad. Kommunen har nu namnet Borås Stad.

Varför bildades Fristads Hembygdsförening?

Redan före kommunsammanslagningen fanns det uppgifter för en hembygdsförening. År 1972 tog Fristads Naturskyddsförening upp frågan om framtiden för Mölarps kvarn. Verksamheten där upphörde år 1968, då Ragnar Eckerström slutade som mjölnare. Naturskyddsföreningen ville, att kommunen skulle köpa kvarnen, som hade ägts av kyrkan sedan början av 1600-talet. Gustaf II Adolf hade år 1618 med sitt följe besökt Fristads prästgård för att hålla ting i Längjum. En fogde som förtryckt bönderna stod inför rätta. Kyrkoherde Sveno Olavi i Fristad ville ha ersättning för allt som gick åt till kungen och hans följe, och i början av 1620-talet fick hans efterträdare Arvid Hornius gården Mölarp med Mölarps kvarn till kyrkan. En annan viktig angelägenhet var bevarandet av stugorna Klockarebolet och Ekalyckan, två sydgötiska stugor, troligen från 1700-talet. Ekalyckan kan vara äldre, medan Klockarebolet kom till i början av 1800-talet som bostad åt klockaren. Det kan vara en äldre stuga som flyttats. Åren 1972 och 1973 breddades vägen, och då måste man flytta stugorna. Det medförde skador på husen, som ansågs vara i dåligt skick, och frågan var vad som skulle hända med husen. Skulle de kunna räddas? Så närmade sig kommunsammanslagningen 1974. Waldemar Johanneson motionerade i Fristads Kommunfullmäktige våren 1973 om att Fristad kommun innan gravölet skulle starta en hembygdsförening. Åt kulturnämnden

uppdrogs att samla intresserade, och så skedde hösten 1973, då det bildades en interimsstyrelse. I den första föreningsstyrelsen ingick Waldemar Johanneson, ordförande, Stig Flyckt, vice ordförande, Folke Andersson, sekreterare och kassör, Elsa Lindberg, Eivor Skoglund, Lennart Svensson och Arthur Johansson. Alla de gamla socknarna var representerade. Suppleanter blev Sven Sixten, Sven-Evert Gustafsson, Göran Wallin, Folke Eckerström och Tage Alänge.

Hembygdsstugorna och Mölarps kvarn

En av de första uppgifterna blev att rädda stugorna och få dem i bättre skick. Med hjälp av Fastighetskontoret och frivilliga krafter skedde renoveringen. Det blev nya spisar och nya tak men tyvärr betongtegel på Klockarebolet. Kommunen bidrog med kostnader för vatten, avlopp och el, och stugorna tapetserades och målades invändigt. I Ekalyckan är den gamla 1700-talsstilen bibehållen, medan Klockarebolet har nyare inslag. Måndagskvällar var arbetskvällar. Ett uthus uppfördes i början av 1980-talet med tak av tegel från Slättängs tegelbruk. Med Borås kommun slöts en överenskommelse om att Fristads Hembygdsförening skulle få dispositionsrätt över stugorna. Mölarps kvarn krävde också reparationer. Två hål i taket lagades. En kvarnkommitté bildades redan år 1977, och medlemmarna i kommittén, där Lars Karlsson och Lars Utterberg varit trogna medlemmar, har under åren lagt ner mycket arbete. Många försök gjordes att få köpa kvarnen från kyrkan, men detta lyckades inte förrän år 2000. Dessförinnan arrenderades kvarnen av Fristads Hembygdsförening och Fristads Naturskyddsförening. I början av 1980-talet lossnade det ordentligt, då AMS den 20 februari 1984 meddelade, att FHF fått ett bidrag till renoveringen med 80 % av kostnaderna. Resten skulle tillskjutas av Borås kommun. Restaureringen beräknades kosta 520.000 kronor. Kvarnen kunde sedan invigas år 1985 med Nils Dahlbeck som högtidstalare. Andra våningen inreddes till samlingslokal. Mölarps damm med flödesbordet reparerades 1986 och 1989. Målet var dock att få igång kvarnen, eftersom alla maskiner var intakta. Några av föreningens medlemmar reste runt och studerade vattenhjul,

och så småningom var tiden inne för det stora projektet – att bygga ett nytt vattenhjul. Detta skedde 1993 – 1994 och dokumenterades med videoinspelningar.

Varje år sedan 1985 har vi anordnat Mölarpsdagen en söndag i maj tillsammans med Fristads Naturskyddsförening. Efter 1994 har kvarnen varit i gång och vi har malt mjöl till försäljning. Vid Mölarpsdagen har Borås Spelmanslag medverkat liksom vid Nationaldagen den 6 juni som under de senaste åren firats nere vid kvarnen. På Mölarpsdagen har det vidare varit utställningar, hantverk, servering, tipspromenad, lotterier och aktiviteter för barn såsom tillverkning av barkbåtar och visselpipor och åkturer med häst och vagn och ridturer på ponny.

Ett annat evenemang som blivit tradition vid Mölarps kvarn är Bollarännet i samarbete med ortens idrottsföreningar. Föreningarna säljer flera tusen lotter, och bollar med lotternas nummer slängs sedan i Viskan. Det är också tipspromenader, servering och lotterier. Arrangemanget lockar många hundra deltagare. Mölarps ö med omgivande område är nu naturreservat tillsammans med Kröklings hage och området vid Viskans utlopp i Öresjö. Reservatet förvaltas av Västkuststiftelsen, och Bertil Hjortvall har under 50 år utfört ett troget arbete som tillsyningsman. Många föreningar och grupper besöker under sommarhalvåret Mölarps kvarn och Mölarps ö. Hembygdsföreningen och Naturskyddsföreningen har alltid samarbetat om evenemang och i olika uppgifter, bl. a. slåtter på ön och på Asklandaängen. I augusti har Svenska Kyrkan under 2000-talet haft friluftsgudstjänst på Mölarps ö och vid regn i kvarnen. Kvarnen har också upplåtits för tillställningar av olika slag, bröllop och barndop.

Lövåsens såg

Under åren har det kommit propåer om att bevara en annan raritet vid Mölarp, nämligen Lövåsens såg. Det är ett sågverk från mitten av 1800-talet med en ramsåg från början av 1900-talet. Det byggdes omkring 1865 av Pehr Gustaf Andersson på Lövås med hustru Karolina Johansdotter från Sölebo. PG som han kallades var entreprenör, han gjorde tröskverk och hade tegelbruk vid Skalle och han byggde

Lövås, som skulle bli bygdens finaste hus. Sågverket drevs långt in på 2000-talet av Sven-Arne Johansson, och virket till det nytillverkade vattenhjulet till Mölarps kvarn har sågats där. Om sågverket skulle bevaras för framtiden var det hög tid.

På årsmötet 2016 var frågan uppe, om föreningen skulle åta sig att försöka bevara och renovera Lövåsens såg. I varje fall måste man göra något åt taket. Vi hade sökt pengar från Länsstyrelsens byggnadsvårdsenhet och fått en avsevärd summa. Många menade, att det var en omöjlig uppgift, men till slut beslöts att ändå göra ett försök. Ett tiotal frivilliga anmälde sig, flera nytillkomna i föreningen. Det blev en arbetsgrupp med en fantastisk sammanhållning och gemenskap men också med mycket kunnande. Den fungerar fortfarande.

Ytterligare medel söktes och vi fick pengar så att det räckte till restaurering av hela sågen med omgivning. Den gamla turbinen eller det som fanns kvar av den togs upp ur turbingropen. Ramsågen fick en noggrann renovering. I september invigdes sågen vid en storartad fest, och biskop Åke Bonnier satte sågen i gång. Marken arrenderas nämligen av Skara stift och är dess första samarbetsreservat. Marken runt om och en ö i Viskan har gjorts i ordning och där har också gjorts flera grillplatser. Området används nu vid arrangemang av olika slag. Bl. a. inbjuder vi våra medarbetare till en grillfest i maj. Varje höst har vi sågdagen den första söndagen i september med olika arrangemang. Då är också sågen i gång. Den körs också ibland, när grupper är på besök. Kolbullar har blivit populärt, när vi har serveringar.

Lellemarten – ryggraden i föreningens ekonomi

Redan från början var det en viktig fråga, hur föreningen skulle få in pengar till skötsel och underhåll av stugorna och kvarnen. År 1978 beslutades att anordna en julmarknad, ”Lellemarten”, och julmarknaderna har hållit på sedan dess, alltså i 35 år. Gunhild Kjellgren läste en dikt av Klas Olofsson, ”Julkalas i Fristad på 1870-talet”. I övrigt var det försäljning av julbröd och julneker, servering och lotterier. Det har sedan lagts ner åtskilliga arbetstimmar. Föreningsmedlemmar

har tillverkat fina vinster till tombola och lotterier, bakat bröd, gjort julgodis och bundit lingonriskransar. Det har varit havreskörd med lie och julneker har bundits på gammalt sätt. Vi har fått många fina gåvor, och stämningen runt Lellemarten är speciell. Stort tack till alla flitiga medarbetare! För att tacka dem har vi sedan 1983 haft Lellemartenträffar, som på senare tid ersatts av en årlig fest för våra medarbetare. Namnet Lellemarten syftar på att bönderna från slättbygden i Skaraborg på väg till Borås med sina spannmålsforor kunde få avsättning för sina varor redan i Fristad, där det uppstod en liten marknad, ”Lellemarten” vid bebyggelsen på allmanningen. Marknaden äger alltid rum första lördagen i december vid hembygdsstugorna.

Lellemarten är ryggraden i föreningens ekonomi. Under tiden 1978 – 2013 har Lellemarten inbringat långt över en miljon kronor till föreningen, vilket ger en stabil ekonomi även inför framtiden och kommande utgifter. Den bygger också på flera generösa gåvor. Årsavgiften har under lång tid legat på 50 kronor för enskild och 70 kronor för familj, men har på senare tid ökat till 100 kr resp 150 kr. Då ingår också tidskriften Fristadsbygden. 20 kronor per medlem har betalats för medlemskap i Västergötlands hembygdsförbund och Sveriges hembygdsförbund. Antalet medlemmar har under lång tid legat långt över 700.

Fristadsbygden och annan dokumentation

En viktig uppgift för en hembygdsförening är dokumentation. Redan år 1978 beslöts efter förslag från Sven-Evert Gustafsson att ge ut Fristadsbygden, en medlemstidning, som sedan dess utkommit varje år. Med tiden har det blivit många artiklar om bygden och dess människor och intervjuer med personer som haft så mycket att berätta. Alla nummer ligger på föreningens hemsida och kan läsas där.

Under senare tid har redaktionen bestått av Birgit Gustafsson, Wiviann Bergsten, Ann-Britt Boman och Olof Stensson. Nu har också yngre krafter tillkommit, Inger Awenlöf, Eva-Lena Liljedahl och Pirkko Karlsson. Tidigare redaktionsmedlemmar har varit Bertil Thulin, Inger Ericson, Bengt Wiktorsson, Elna Hessel, Bengt Bengtsson, Alf-Rune Sandberg, Birgitta Andersson, Folke Andersson och Sven-Evert Gustafsson. Vår mångårige kassör Göran Bördin har haft mycket arbete med adressering och medlemsregister.

Studiecirkelverksamheten kom i gång 1977 och har mest omfattat hembygdscirklar och lokal historia. Intervjuer med fristadbor har resulterat i flera böcker med rubriken Dokumentera Fristad. Föreningen har också givit ut flera andra böcker eller medverkat vid utgivningen. ”Många hundar är harens död”, redigerad av Ulla och Tage Alänge, kom ut 1993 och väckte uppmärksamhet. Manuskriptet av soldaten Sven Peter Ivar hittades i Klockarebolet. Bertil

Lingonriskransar vid Lellemarten. Fr. v. Gertrud Johnsson, Britt Jonsson och Stig Flyckt.

Rydin har givit ut flera böcker med bidrag från FHF som "Per Widell-skolmästaren", "Dä ä mö å stura mä" och "Musikens Fristad". Vidare har det gjorts nytryck av Klas Olofssons "Minnen från Fristad Hed" och "Kring kvällbrasan".

Vidare har bidrag givits till inspelningen av "Gamla Elfsborgare" med musik och instrument från Fristad Hed och med Jan Rydbäck som dirigent.

På senare tid kom "Viskan-en energikälla genom tiderna i Fristad och Gingri" och sammanställd av Sven-Åke Johansson. Jubileumsåret 2021 kom "Från kyrkby till serviceort" av Sven-Åke Johansson och Ann-Britt Boman. Den byggde på en landskapsobservation "Fristad – en fristad även i framtiden" av Ann-Britt Boman.

En kulturstig med varierande innehåll av kultur och natur har märkts ut, och en skrift om kulturstigens sevärdheter har utarbetats av Gunnar Gustafsson och Örjan Hill. Kulturstigen invigdes år 1997 och går bl. a. förbi Vedens härads avrättningsplats.

Redan på 1970-talet arbetade en grupp med Valter Fridén i spetsen med att sätta upp skyltar vid de gamla torpen i Fristad. År 1971 hade boken "Torpen i Fristads socken" av Gustaf Thulin kommit ut.

Sven-Åke Johansson har tillsammans med medlemmar i arkivgruppen arbetat med att få ordning på föreningens omfattande arkivmaterial, både text och bilder. Föreningen hyr en arkivlokal och i gruppen finns också Lars Jonasson, som är ansvarig för hemsidan, Ann-Britt Boman och Ann-Sofi och Sune Fridén. Även Marita Bornefalk har varit med i arkivgruppen. En del material har lagts in i Bygdeband, och ytterligare digitalisering planeras.

Samarbete med skolan

Föreningen har många besökare i sina byggnader, och speciellt roligt är det att visa stugorna och kvarnen för skolklasser. Vi har också gjort vandringar med klasser till t. ex. Kungagraven och flintåkern vid Mölarp, domarringarna vid Viskan och på Kulturstigen. Där har vi druckit vatten ur Tingskällan och reflekterat över brott och straff vid Galgbacken. År 2007 var det 100 år sedan Astrid Lindgren föddes, och det blev början till en omfattande verksamhet tillsammans med Fristads

Folkhögskolas museum. Birgit Gustafsson som mor Alma, Wiviann Bergsten som fru Petrell, Ann-Britt Boman som Krösa-Maja och Rolf Hjertkvist som en kvarglömd soldat från Fristad Hed har under flera år på museet tagit emot många hundra barn från de tre första klasserna och försökt ge en bild av livet förr på Emils och Idas tid. Barnen ska känna till Emil i Lönneberga och innehållet i böckerna, och sedan har vi haft en dialog om skillnaderna mellan livet förr och nu. Barnen får prova på t. ex. att klappa tvätt, mala på kvarn och ligga skafföttes i kökssoffan, och vi har Emil-kort vid föremål på museet, som anknyter till Emil och som barnen fått leta upp. Krösa-Maja kan berätta skrönor från Fristad och soldaten har berättat om livet på Heden och haft ett riktigt gevär. Arbetet med barngrupperna har varit väldigt roligt och barnen är verkligen med på noterna. När Krösa-Maja är rädd för att komma till fattighuset och kommandoran säger barnen: "Jo, men vi ska komma och hälsa på dig!" Och vargnätet och vargspjutet passar väl ihop med kommandoran i varggropen och vargdiskussionen i dag.

Stora arrangemang

Den 14 maj 1995 stod föreningen tillsammans med andra hembygdsföreningar i Fristads kommunal del som arrangör av årsstämman med Västergötlands Hembygdsförbund med nästan 400 deltagare – en stor uppgift för en liten förening. Åren 2003 och 2009 var stämman förlagd till Borås med Borås Hembygds-krets som anordnare, och även då var FHF en av medhjälparna vid stämman.

Två stora arrangemang med Fristads Hembygdsförening som initiativtagare och arrangör tillsammans med andra föreningar var de två järnvägsjubiléerna. Borås – Herrljunga Järnväg invigdes år 1863, samma år som den sista avrättningen ägde rum på Galgbacken i Fristad. År 1988 var det 125-årsjubileum och år 2013 var det 150-årsjubileum. Den 31 augusti ägde jubiléet rum och engagerade hela Fristad med tusentals besökare. Vid båda jubiléerna liksom vid "Far som farfar" 2008 kördes ångtåg hela dagen av Bergslagens Järnvägsklubb. Till minne av 150-årsjubiléet sattes en speciellt designad plakett upp på stationshusets vägg och invigdes av kommunalrådet Ulf Olsson.

Resor och programverksamhet

Resor har anordnats varje år sedan 1987 och fram till pandemin, dels en dagsresa tredje lördagen i augusti, dels en kvällsresa andra onsdagskvällen i juni. Att hälsa på andra hembygdsföreningar och utbyta erfarenheter har varit ett uppskattat inslag i dessa resor. Det är också intressant att besöka sådana resmål, som inte är så kända men mycket sevärda. Kunnig guidning är en viktig del av resorna, och vi har försökt hålla nere priset så mycket som möjligt. Hembygdsvandringarna syftar till att vi ska lära känna vår hembygd. De har sträckt sig även till grannsocknarna Tärby, Gingri och Borgstena men har också omfattat Längjums by, Asklanda och Fristads samhälle. Varje år har också föreningen haft en omfattande programverksamhet som innefattat serveringar, utställningar, sång och musik, visning av museet, tipspromenader och föredrag. Tillsammans med Svenska Kyrkan har vi haft dramatiserade kyrkogårdsvandringar och ett skolmuseum har ställts i ordning i prästgårdsflygeln.

Det har varit servering första söndagen i varje månad i Mölarps kvarn, och då har det även varit utställningar av förnämlig konst och hantverk, organiserade av Ann-Marie Åsbrink och senare Birgitta Höök. I hembygdsstugorna serveras kaffe och våfflor under vissa söndagar i juni och juli. I hembygdsstugorna har Karina Ek också anordnat myskvällar med servering och underhållning.

Vid Skogslids restaurang är det i en monter nya miniutställningar med olika teman varje månad, och de ger upphov till hågkomster och minnen. Ansvarig är Folke Thorburn, tidigare tillsammans med bortgångna hustrun Kerstin. Även på biblioteket har föreningen under de senaste åren haft en utställning varje år. År 2014 var det 100 år sedan Älvsborgs regemente lämnade Fristad Hed, och då var detta ett naturligt tema för utställningen.

FHF är medlem i paraplyorganisationen "Framtid Fristad" och vi har arbetat med en turistbroschyr om bygden. Föreningar och företag har där ett bra samarbete.

Fristad blev år 2008 "Årets Hembygdsförening".

År 2008 blev Fristads Hembygdsförening "Årets Hembygdsförening". I motiveringen står:

"Bildad år 1974 är föreningen en av de yngre inom Västergötlands Hembygdsförbund, därtill en av de allra största.

Föreningen präglas av brett samarbete med olika parter, t.ex. inom idrott, naturvård, skola eller bibliotek.

Fristads Hembygdsförening har lagt ned ett betydande arbete på att bevara äldre byggnader, däribland Mölarps kvarn eller flera hundra år gamla stugor av sydgötisk typ.

Genom sin öppenhet, initiativkraft och samarbetsförmåga är Fristads Hembygdsförening en mycket god representant för modernt hembygdsarbete och är en självklar "Årets Hembygdsförening" inom Västergötlands Hembygdsförbund."

Vidare har föreningen fått utmärkelsen "Årets kulturförening i Sjuhäradsbygden" av "De sju häradernas kulturhistoriska förening".

Denna förenings årsbok Fässingen har vid två tillfällen handlat om Vedens härad, och då har vi medverkat med artiklar.

Fristads Hembygdsförening ser tillbaka på en innehållsrik 50-årsperiod och ser fram emot ytterligare arbete och gemenskap för bygdens bästa. Alla är välkomna med!

Ann-Britt Boman

Svante Uller och Clara Ekström

Mina favoritplatser i Fristad är Galgbacken och Tingskällan säger Svante.

Claras favoritplats är Udden.

DRAMATISERADE KYRKOGRÅRDSVANDRINGAR- MÖTE MED FRISTADSBOR FRÅN FÖRR

Kyrkogårdar väcker många känslor. Det kan vara känslan av stillhet och ro, obehag vid tanken på döden men också en möjlighet att få veta något om bygdens historia. Så har det blivit i Fristad, när vi har försökt att gestalta fristadsbor från det förflutna i dramatiserade kyrkogårdsvandringar.

Från början var det helt vanliga vandringar på kyrkogården, där människors levnadsöden lyftes fram och vi fick glimtar ur bygdens historia. Så bildades en grupp, som gjorde en skrift som man kunde ha med sig som guide, om man gick ensam på kyrkogården. Gruppen bestod av Birgitta Andersson, Ann-Britt Boman, Birgit Gustafsson och Wiviann Bergsten. Så småningom kom tanken på dramatiseringar, när vi fick hjälp med kläder. Sådana dramatiseringar hade under flera år funnits i Borås. Det var svårt att göra dem utomhus och det regnade ofta, så vi flyttade in i kyrkan och hade vandringar efteråt.

I dramagruppen ingick Sten Björkman, som förut medverkat i Borås, Agneta Stappe, Olof Stensson, Jörgen Röllgårdh, Jennie Gahnström och Ann-Britt Boman. Det innebar att vi måste leta upp både kvinnor och män att gestalta. Vår kyrkoherde Jörgen Röllgårdh fick för det mesta agera som präst, ibland med prästkrage med pipkrås.

Så gällde det att hitta teman för våra ”föreställningar”. Det skulle ju helst vara personer som hade sina gravar på Fristads kyrkogård, så att vi kunde besöka dessa efteråt. Vi började 2014, men då tänkte vi oss nog att det skulle vara en tillfällig företeelse. Därför blev temat det året en översikt över Fristads historia. Vi ville ha personer som var representativa för varje århundrade med början på 1500-talet. Eftersom vi hade sättegården Påtorp för släkten Gylta fanns det flera gravhällar med anknytning till släkten. Ingegerd Gylta och hennes man Åke Soop begravdes under golvet i Fristads gamla kyrka, riven 1850, och på platsen för den gamla kyrkan finns hällen fortfarande kvar. Jennie Gahnström gestaltade Ingegerd Gylta i vacker medeltidsdräkt och Agneta Stappe var abbedissan Katarina Gylta, den sista abbedissan i Vadstena kloster under senare hälften av 1500-talet, som stod emot Gustav

Vasa. Det sägs att en delad gravhäll på kyrkogården är hennes, och det finns många sägner om ett medeltida kloster på Påtorp, som hade många förbindelser med Vadstena. I deras dialoger fick vi en hel del medeltidshistoria i Fristad. Från 1600-talet kom kyrkoherdarna Sveno Olavi och Arvid Horn, som båda har sina gravhällar i Fristad, Arvid Horn med hustru och tio barn. Ättlingar kommer fortfarande på besök ibland. Vi försökte ge Jörgen Röllgård en lika fin rund kråskrage som finns på bilden på gravhällen. Det var också tacksamt att påminna om likheterna med nutid, när Horn mot sin vilja skulle bli kyrkoherde i det nybildade Borås och pastoraten slogs ihop.

Från 1800-talet kom Fristads förste skolläraren Per Widell och Carl Peter Petersson, mannen som med Furulunds värdshus började bygga upp Fristad. Han var gift tre gånger och fick sammanlagt 19 barn, som också betydde mycket för Fristads framväxt efter att järnvägen kom 1863. Här fanns också Lovi Nilsson, känd sågverksägare och fristadsprofil. Ada Aronsson, den första småskollärarinnan i Hedås i Fristad, och Mathilda Petterson, den sista som bodde i hembygdsstugan Ekalyckan kunde berätta om livet i Fristad kring sekelskiftet.

Det kom mer än 150 besökande till kyrkan, så vi kände, att vi kunde fortsätta även följande år. Vi hade också roligt när våra föreställningar växte fram, och gemenskapen i gruppen var god. Skara stift fyllde tusen år 2014, och vi fick en förfrågan, om vi kunde spela upp en förkortad version på en scen på torget i Skara. Så skedde också.

Nästa år fortsatte vi med en historisk översikt och hade som representant för 1500-talet Anders Olofsson Oxehufvud, häradshövding och boende på Uddetorp. Hans grav ligger fortfarande under sakristian i Fristads gamla kyrka. På 1600-talet bodde Anna Margareta Schumann från Magdeburg i Äspered i Gingri och hennes gravhäll finns i Gingri-rummet i Fristads kyrka. Hon var gift med majoren Peder Andersson som varit med i 30-åriga kriget. Jörgen Röllgårdh fick gestalta Olof Reinholdsson, myndig prost i Fristad och Borås och även ägare av Mölarps kvarn, som kommit till kyrkan under Arvid Horns tid. Gustaf II Adolf med sällskap hade besökt prästgården och detta var kompensation för all mat som gått åt.

Som representanter för 1800- och 1900-talet möter vi Karolina Johansdotter på Lövås, maka till byggherren av Lövås såg och av det finaste huset i Fristad Pehr Gustaf Andersson, samt kulturpersonligheterna Klas Olofsson och Karl Nilsson. Pege Andersson med maka fick vi tillfälle att gestalta flera gånger, bl a vid invigningen av Lövåsens såg 2017.

Sägner och historier 2016

Så var det dags att försöka få till ett tema men ändå ha olika historiska tider representerade.

”Sägner och berättelser” var temat för 2016.

Vi började med Peder Gylta, den siste manlige

företrädaren för Gylta-släkten, död 20 år gammal 1570. Hans gravhäll finns strax innanför porten till Fristads kyrkogård men i tre delar. En hyllningsdikt skrevs vid hans död och det finns ju flera berättelser om Gylta-släkten och Gyltas grötta. Påtorp är en plats som omgivits av många historier även under senare tider och som en representant för Påtorps ägare genom tiderna mötte vi Hedwig Dankwardt Liljeström. Den förste kyrkoherden i Fristads pastorat sedan det skiljts från Borås 1859 var prosten C.W. Noreus. Han hade en dräng som hette Johan Anders-

son, sedan känd som Eka-Johan när han gifte sig och flyttade in i Ekalyckan och blev far till Mathilda, den sista boende i stugan. Där blev det tillspetsade dialoger liksom med Lars Svensson på Slättäng i Sparsör, rik ”gulltönnekär”, alltså med en förmögenhet på en tunna guld. Klas Olofsson har skrivit en dikt om hans överdådiga julkalas, som vi förmedlade till nutidens barn. Så kommer vi till Hovalida gård och Mathilda Andersdotter. Där finns många sägner, som vi ville berätta, innan lärarinnan på Hedås Anny Kaspersson fick avsluta. Vi gjorde den här gestaltningen ytterligare en gång.

Fristad hed 2017

Nu ville vi ha ett mer sammanhållet tema, och det blev 2017 ”Fristad Hed”. På kyrkogården fanns en avdelning som var avsedd för personer med anknytning till Heden. Älvsborgs Regemente hade ju sin övningsplats där 1797-1914 under

de indelta knektarnas tid. Hela Fristad levde upp under regementsmötet på sommaren.

Rusthållaren Anders Eriksson på Håstorp var född på 1700-talet. Ett rusthåll utrustade ryttare, i Fristad bosatta på ryttartorpen Vikåsen och Bäckäng, och han omtalades allmänt som ”rusthållarn”. Officerarna representerades av kapten Martin Williamsson som var regementskvartermästare och senare bosatt på Paradis i Gingri. Viktiga personer på Heden var marketenterskorerna, och vi fick möta Johanna Andreasdotter, som var piga på Sparsörs krog och sedan odlade upp sitt torp Johannelund under Längjum. Andra

viktiga personer var trumslagarna, och här i Fristad finns Trumslagare Blomgrens väg. Johan Blomgen var en legendarisk person, som fick två medaljer, och Klas Olofssons har skrivit en dikt om honom, ”Vid Trumslagare Blomgrens begravning”.

Präst vid den här tiden var Elis Theodor Sundler. Avslutningsvis fick vi möta ”Ida på Hotellet”, Ida Pettersson, som också varit piga på Gästgivargården under regementets tid och som finns i minnet hos många gamla fristadsbor. Efteråt bjöd vi på skorpor och svagdricka

och vi spelade regementsmusik. Det var mycket uppskattat.

Kommunikationer 2018

Nästa års tema skulle bli ”Kommunikationer”. Det var lite svårare att få ihop personer under detta tema, men det blev följande resultat.

Anders Danielsson på Bondarp i Gingri var en framstående riksdagsman i början av 1800-talet och arbetade hårt för att utveckla samhället. Han arbetade för reformer rörande obligatorisk folkskola, näringsfrihet och rösträtt, vilka befrämjade kommunikation, men fick inte se dem förverkligade under sin livstid.

Jakob Emanuel Levander på Skinnfällan var överbanmästare och därmed ansvarig för järnvägen mellan Borås och Herrljunga, som invigdes 1863 och som blev grunden för Fristads stations-

Affisch av Mayvor Råberg

samhälle. Vid denna tid började emigrationen till Amerika, och med anledning av ett amerikabesök lyfte vi fram Adelina Andersdotter från Runarp i Gingri som fick se många familjemedlemmar emigrera.

Villa Otago i Fristad, nu borta, byggdes av sjökaptan Carl Fredrik Möller, som varit guldgrävare och fårfarmare i Otago på Nya Zeeland.

Om vi återvänder till järnvägen, var det en man som betydde mycket för Fristads framväxt, nämligen Carl Peter Pettersson som byggde det första huset här, Furulunds värdshus eller Gästgivarregården. Hans tredje hustru var Sofia Pettersson som bodde på Pettersberg med sin son Amandus, Koppar-Mandus.

Skolan i Fristad 2019

Temat för 2019 var givet – det skulle bli skolan. Den förste på det området var Petter Andersson från Självvik, som var Fristads förste klockare i Klockarebolet. Man ville ha en ordentlig klockare som kunde lära barnen att läsa. Då skulle han ha en fin bostad och då byggdes Klockarebolet omkring 1820. Antagligen var det ett hus som flyttades. Klockaren fick också lite jord, och många hus i Fristad har fortfarande fastighetsbe-teckningen Klockarebolet.

Så kom den förste examinerade folkskolläraren Per Widell och Petter Andersson fick sluta. Vi möter Widells hustru Lovisa Sahlberg som bodde på Aspelund nära kyrkan, och Widell bodde då i sockenstugan. Han hälsade ofta på Lovisa och gjorde en ”grotta” på Aspelund, en berså där de kunde mötas.

I sockenstugan, den gamla stamparestugan, var Emma Johansson småskollärare i omkring 40 år, mellan 1886 och 1926. Hon bodde i ett litet rum bredvid den stora skolsalen. I folkskolan var det Gunhild Kjellgren som var folkskollärare från 1916 och fram till mitten av seklet. Hon var intresserad av hembygdkunskap och har skrivit historiska skrifter om Fristad.

Älvsborgs Läns folkhögskola flyttade in i regementets lokaler på Fristad hed 1923. Regimentet hade avtagat till de vinterbonade kasernerna i Borås 1914. Nytt skolhus och elevhem byggdes i Fristad. Rektor för folkhögskolan som flyttade från Herrljunga, var Karl Holmqvist. Han un-

dervisade i bl a matematik och historia och dog 1946.

I sockenstugan blev nyutexaminerade Tholda Pettersson, sedermera Svensson, lärare 1927. Då hade hon med sig sin mor och mormor, som hon tog ansvar för. Hon och hennes elever fick senare flytta in i Majängens skola. Som avslutning gav hennes dotter Ingrid Ivansson ett fantastiskt varmt och rörande porträtt av sin mor, som nog berörde alla.

Vi förberedde en kyrkogårdsvandring även 2020, men då kom pandemin och hindrade det hela. Det fanns flera förslag med anknytning till gravar på kyrkogården. I den s.k. Sölebograven, en tumba med en välbevarad bild av ett präst- eller bondepar från ca 1600- eller 1700-talet ligger det troligen en präst som bodde på Sölebo omkring 1700, Ericus Stakberg. Hans hustru Märta var hela socknens fadder.

Petter Johansson på Asklanda i slutet av 1800-talet låg bakom byggandet av skola och fattighus. Britta Stina och Anders Petter Andersson från Närunga var klockareparet som flyttade till Mölarp och sedan Älvsborg. Deras söner Anton, Albin och Julius grundade Fristads snickerifabrik.

Slakten Odqvist på Röhl och Påtorp har firat jubileum och givit ut en ny släktbok. Där finns Gustaf och Lydia Odqvist på Påtorp och många fler. Lina och Thor de Frese på Nabben är ett intressant par liksom Anders Nilsson på Lida och hans hustru Anna Fredrika Landahl, syster till kyrkoherden Landahl i Bredared.

Vid Borås stads jubileum spelade vi på Mölarpsdagen upp Gustaf II Adolfs besök i Fristad 1618 för att döma en fogde på tingsplatsen i Längjum. Han och hans följe övernattade i Fristads prästgård och det gick åt mycket mat, bl.a. en oxe, sex får och över 300 liter öl. Kyrkan fick därför Mölarps gård och kvarn som ersättning, sedan prästen stämt kronan. Men de dramatiserade kyrkogårdsvandringarna får vila ett tag. Vi har dock satt upp QR-koder vid intressanta gravar på kyrkogården i Fristad och ska fortsätta på de andra kyrkogårdarna, så minnena ska leva kvar.

Ann-Britt Boman

KOLLA EN DINOSAURIE

Gemensamt projekt

2007 startade Folkhögskolan med Lantbruksmuseet och Hembygdsföreningen ett projekt, "Emil på Lantbruksmuseet". Vi ville hedra Astrid Lindgren, som då kunde firat hundra år och göra barnen bekanta med hur man levde i självhushållningens tid.

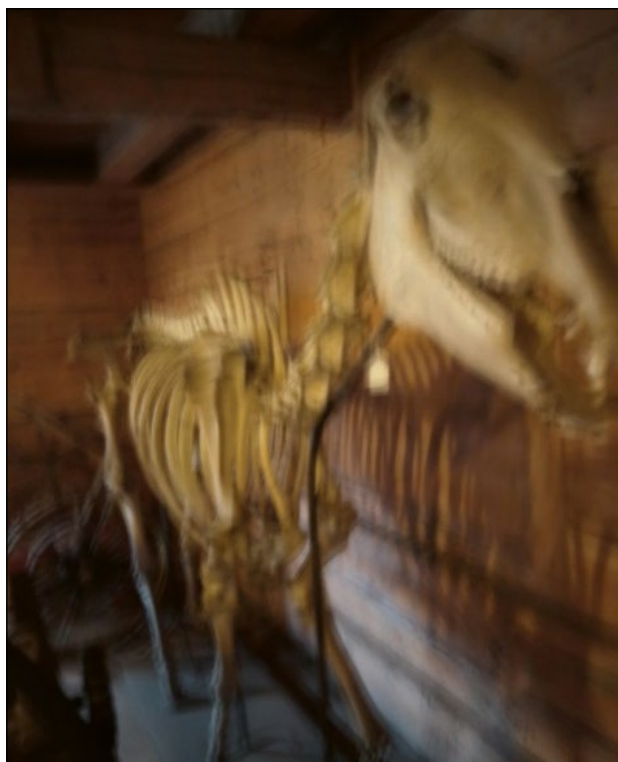
Vi bjöd in årskurs 3 och 4 i samtliga skolor och fick ett fantastiskt gensvar. Förskolan ville också vara med och där var vi lite tveksamma, men det visade sig gå utmärkt.

Museets miljö liksom Hedens militära bakgrund lämpade sig bra för den här idén.

Förkunskaper om Emil, Katthult och Lönneberga hade eleverna.

Lilla varma rummet

Eftersom skolan satsat på ett litet, uppvärmt rum på museets första våning, startade vi där.

Hästskelett från Fristads lantmannaskola.

En del klasser hade goda kunskaper om hur man levde hundra år tillbaka i tiden och hade t o m provat på att kärna smör. I rummet fanns gott om föremål för mor Alma, Birgit Gustafsson, Krösamaja, Ann-Britt Boman och mej att berätta om. Medan Krösamaja bjöd på frysta lingon, berättade hon att hon minsann fick veta både det ena och det andra, när hon gick runt i gårdarna och hjälpte till. Hon var sin tids ny-

hetsförmedlare eller skvallertant. För att betona den skicklighet som fanns att göra föremålen vackra tittade vi noga på ostformar, klappeträn och den vackert snidade räfsan, som är en fästmansgåva. Trots allt man kunde åstadkomma på gården fick vi ändå tre s, som man måste köpa, nämligen salt, socker och snus och på tampen kaffe, som mor Alma tycker så mycket om.

Soldaten

Det knackar på dörren och in stiger en soldat, som glömt sig kvar på Fristad hed. Han bär uniform och har ett gevär över axeln. Åtminstone de yngsta eleverna var nog en aning tagna av stundens allvar, så soldaten, Rolf Hjertquist fick snabbt berätta att det inte gick att skjuta med geväret. Vi fick en fin skildring av hur livet gick till på Fristad Hed, vad man åt, att man badade i ån nära museet och framför allt om allt liv och rörelse som fanns på platsen. Många besökte Heden på söndagarna ibland för att beundra soldaternas framsteg eller lämna över lite mat.

Vid midsommar gick det extratåg från Borås och man firade rejält med dans, lekar och tävlingar som att klättra på såpad stång.

Rundvandring på museet

Ute på det novemberkalla museet gällde det att upptäcka bilder på Emil, ett tecken på att här kunde vi stanna en stund. Vi hade lärt oss tidigare att det var oändligt svårt att hålla ihop en grupp, då alla upptäckte något intressant och sprang iväg dit. Första bilden låg i jigggen som står i rummet med alla vagnarna från Påtorp. Men vi hann inte dit! En gäll liten röst ropar: "Kolla en dinosaurie!" inför det medfarna hästskelettet på vägen dit. Bland killarna i förskoleåldern finns det alltid någon som är helt fångad i dinosauriernas värld. Efter en stund har vi enats om att vi hade en skraltig häst framför oss. Efter besöket vid snickarbänken med ett par av Emils snidade gubbar, skomakarens verkstad, stannade vi vid ässjan. På väggen hänger en fantastisk bild av en smed i stort läderförkläde och frågan löd: "Vem jobbade här? Snabbt svar: "Hästskomakaren". Ett väldigt logiskt svar, som hör den här åldern till. När jag berättade att han kanske till och

med kunde tillverka förtrollade svärd, fick han sitt rätta yrke.

Tillsammans med äldre elever

Under en tid hade Fristads Högstadium några kulturdagar i början av höstterminen. Då fick vi besök på Lantbruksmuseet. Vid ett tillfälle var Peter med, museipedagogen, som vi hade stor glädje av några år. Han samlade gruppen runt ett bord, som är fullt av föremål i trä. Peter berättade att gick en större slev sönder, kunde man tillverka en mindre och när också den var förbrukad, blev det en örslev. Det där sista krävde en förklaring, som motogs med en rysning av somliga tjejer. Vi hade säkert återvinning på agendan då.

Likadant och igenkänning

Likheten mellan gamla och nytillverkade föremål är intressant. En grönsaksskärare på museet påminner väldigt mycket om en jättedyr i modern tappning. Flera verktyg vid snickarbänken som hyvlar och olika slags sågar har sett likadana ut i långa tider.

På museet är igenkänningen alltid påtaglig kanske mest bland äldre besökare. En lite äldre elev blev förtjust över att hitta en köttkvarn och sa glatt: ”En sådan hade vi, när vi gjorde julkorv hos mormor!” Det hade flera varit med om och någon undrade vad man hade haft tidigare. Vi stod intill hackehon, en stor trähistoria, som ser ut som en huggkubb. Jag räckte den tunga yxan man brukade till att finfördela köttet med till en flicka nära mej. Hon ryggade baklänges alldeles förskrämd och sa: ”Jag är vegetarian”. En annan av dem räddade mej och höll med om att efter det arbetet, behövde man inget gym.

Vi har pratat för länge

Vi har en lågstadielklass framför oss och pratar om hushållsföremål. Solen lyser in genom det lilla fönstret och gör kohornet, som Ann-Britt håller i handen alldeles guldskimrande. Vad kan nu detta vara gjort av? Plast är det allmänna svaret, inte dumt alls men i fel tid. Det kommer flera förslag och till slut håller Ann-Britt hornet mot pannan. ”Inte visste jag att kornas horn är gjorda av plast!” hör vi då och förstår att det är dags att gå ut på museet.

Jobb i höst

Under hösten 2023 har det varit flera arbetsmöten. Ann-Britt och Birgit har jobbat för att komma ikapp med dokumentationen, eftersom det kommer in nya föremål.

Folkhögskolan tyckte att ett stort förråd av böcker passade bättre på museet och Inger Arhusiander och Leif Eurenus, båda bibliotekarier sorterade, sparade och slängde. Vaktmästaren hjälpte oss att få upp två gamla bokskåp på väggen och vi kunde sortera in de böcker som hörde till vandringbiblioteken, ett litet tunt häfte om hönsskötsel eller en bok om August Blanche från teatervärlden. Väldigt spännande och roligt att se vad man satsade på att förmedla.

Folkhögskolans huvudman, Västra Götalands regionen har ibland uttryckt tvivel på att satsa något på verksamheten, vilket kan vara förståeligt, men förhoppningsvis kommer också framtida besökare att hitta dit.

Wiviann Bergsten

Marie Hermansson och Sigge Frick.

Min favoritplats i Fristad är Mölarp säger Marie. Där kan jag hämta kraft. Det är rofyllt, det finns vatten, natur och bra promenader.

Sigges favoritplats är Ringvägen. På frågan varför svarar han ”därför att jag bor där”.

FOLKHÖGSKOLAN 100 ÅR I FRISTAD

Hösten 1923 invigde Älvsborgs Läns Folkhögskola sina nya skollokaler i Fristad. Då hade vinterkursen börjat, och skolan hade flyttat från sina tidigare lokaler i Herrljunga till Fristad Hed. Älvsborgs regemente hade redan 1914 flyttat in i vinterbonade kaserner i Borås från sin gamla övningsplats på Heden.

Älvsborgs regemente grundades på 1600-talet av kung Gustaf II Adolf som skydd för västra Sverige mot danskarnas härjningar. Övningsplatsen för de indelta knektarna var under åren 1797-1914 Fristad Hed. När regementet flyttade, var det sorg i Fristad. Hela orten levde upp under regementsmötena på sommaren, och speciellt kvinnorna kunde tjäna en slant, t. ex. som marketenterskor.

”Då blev hornen och pukorna tysta, och alla flickor slutgiltigt kyssta”.

Så skaldade folklivsforskaren Klas Olofsson i ”Minnen från Fristad Hed.” Mot slutet av förläggningstiden fanns här en korpralskola, och en hel del byggnader hade uppförts både för mathållning och förläggning. Från början låg alla i tält, och maten lagades i kokgropar i marken. Det fanns endast bostäder för översten och majoren samt officersmäss, alla från början av 1800-talet. Vidare uppfördes tidigt gevärs- och tygförråd samt förvaltarbostad eller ”bötestöva”, som fungerade som verkstad och även sjukstuga. Dessa sex byggnader finns ännu kvar på folkhögskolan. Officersmässen är den nuvarande högtidssalen med oförändrad inredning. Längs väggarna finns inskrifter med årtal och platser för regementets mest berömda slag, t.ex. Helsingborg 1710 och Fredrikshald 1718. Tragiskt är vad som hände på ön Retusaari i Finska viken 1705, där många älvsborgare drunknade, när de skulle sättas i land från en galär, som kom för långt bort från stranden. Få kunde simma på den här tiden. I det stora förrådshuset för uniformer, som i dag är folkhögskolans museum finns mer än 4 000 föremål, och en del följde med från Herrljunga.

Vad skulle hända på Heden?

På Fristad Hed hade det varit flyguppstigningar, men efter en dödsolycka upphörde dessa. År

1918 internerades omkring 300 ryssar, som kommit till Sverige i samband med första världskriget, men de återsändes senare till Ryssland.

Sedan var lokalerna tomma igen. Socknens ledande man Emil Larsson på Tubbekulla och några till hade en plan. Som landstingsman visste han, att folkhögskolan behövde lokaler. Det berättas, att några ledande fristadbbor åkte upp till Stockholm och stämde möte med representanter för fortifikations- förvaltningen, och en god middag intogs. Snart var affären klar, och även de ekonomiska förhållandena. Folkhögskolan skulle flytta hit från Herrljunga, och ett nytt skolhus skulle byggas med Johan Åkerlund som arkitekt.

En av de första eleverna på folkhögskolan, sedan den flyttade till Fristad, var Josef Tunerstedt, sedermera kyrkoherde i Herrljunga. Han berättar:

Skolhus från 1923.

”Det var en stor dag för oss elever, 41 i folkhögskolan och 8 i lantmannaskolan vid uppropet den 8 november 1923, då skolans läsår i Fristad tog sin början. Rektor Karl Holmqvist hälsade oss välkomna.” Så fortsätter han med att berätta om invigningen.

”Den största dagen i folkhögskolans historia och den minnesrikaste för oss elever, som då fick glädjen att vara med, var givetvis den 17 november 1923, då folkhögskolans nya lokaler högtidligen invigdes av länets dåvarande hövding Axel von Sneidern i närvaro av representanter för landsting, hushållningssällskap, regementet, kommun och kyrka. Vi elever fick hjälpa till att plana ut stora jordhögar framför skolans huvudbyggnad. Några grävskopor fanns inte. Arbetet utfördes med spadar, som

lånades i affärerna i samhället och hos närboende lantbrukare. Att arbetet gick raskt undan behöver inte sägas. Det var friska och starka bondpojkar, som kunde hantera spaden. Rektorn stod och såg på, njöt märkbart av denna syn och var storbelåten.

Till invigningen skulle vi elever utfylla programmet med sång. Under ledning av agronom Oscar Ahlberg övade vi på ”Var välkommen envar under ungdomens tak” samt på den inte lättsjungna folkvisan ”Den signade dag”. Så berättas om invigningen i högtidssalen, flaggprydd och blomstersmyckad. Det var många talare förutom landshövding von Sneidern, såsom förre rektor Sanfrid Welin, överste Rignell från regementet och rektor Karl Holmqvist, som gav en historik.

Så berättas om samkväm och diskussionsmöten som protokollfördes. Denna bok fanns länge i folkhögskolans arkiv. Det var undervisning i teoretiska ämnen och kommunalkunskap, där sammanträden hölls i den fiktiva Hedens kommun. Rektor Holmqvist undervisade i matematik och kunde ibland tappa tålamodet och kalla eleverna för förnicklade talgoxar. Han lär ha fått en sådan i present.

Om folkhögskolans historia

För Tunerstedt som för så många andra, speciellt från landsbygden, var folkhögskolan den enda vuxenutbildning som stod till buds fram till att Kommunal vuxenutbildning startade 1968. Eleverna kunde från folkhögskolan komma in på utbildningar till sjuksköterska, lärare och polis. Älvsborgs läns folkhögskola hade startat 1879 på Backgården i Liared med 18 elever. Den byggde på den danske folkbildaren N.S. Grundtvigs tankar om ”det levande ordet”, som förmedlar en kunskap och insikt. Det gick under de 100 åren 1850-1950 en skarp skiljelinje i utbildning mellan dem som gick i den obligatoriska folkskolan och dem som fortsatte läsa på realskola och gymnasium till studentexamen. Folkhögskolan skulle ge mera bildning även åt dem som inte fortsatte sina studier. Särskilt viktig var den för böndernas söner, som ofta blev förtroendemän i bygden. Det fanns också behov av kunskaper i lantbruk för pojkarna och i lantushåll för flickorna. Mellan 1902 och 1958 fanns en lantmannaskola

och mellan 1880 och 1975 en hemteknisk kurs.

Älvsborgs läns folkhögskola flyttade år 1882 från Liared till Fänneslunda med Alfred Ahlström från Borgstena som rektor. År 1895 återuppstod skolan på Stora Torpa vid Vänersborg, och efter ett år flyttade den vidare till Herrljunga, där den sedan fanns fram till 1923. Rektor var museimannen Sanfrid Welin, som 1922 efterträddes av Karl Holmqvist. Welin hade en imponerande samling av äldre föremål, och den är nu grunden i lantbruksmuséet på folkhögskolan med över 4 000 föremål.

År 1946 blev Ragnar Bengtsson rektor, och han efterträddes 1968 av Stig Johansson. Elna Hessel blev den första kvinnliga rektor 1977. Sedan följde Roland Palmqvist, Leila Pekkala och nu Inka Horstmann.

Högtidssalen.

Utbildningens innehåll

Länge var vinterkursen ryggraden i folkhögskolans utbildningar. De kunde omfatta tre årskurser och gav då kunskaper motsvarande gymnasium i flera ämnen. Mot slutet av 1960-talet minskade antalet elever vid folkhögskolornas vinterkurser över hela landet. Troligen var det de nya möjligheterna inom kommunal vuxenutbildning och den nyinförda 9-åriga grundskolan, som var orsaken till detta. Som så många gånger både tidigare och senare försökte folkhögskolan hitta nya vägar och behov i omgivningen. För Fristads del blev det kortkurser och uppdragsutbildningar. De nyuppförda internatbyggnaderna Granbo och Björkebo kunde då användas för kurser och konferenser. Medelåldern bland eleverna på de ordinarie kurserna blev högre och eleverna bodde hemma.

De gamla internaten Ballebo och Kindbo finns kvar, men Marbo, gamla manliga, revs. Elever från andra delar av landet kom ibland för att få en omstart, kanske efter drogproblem.

Andra nystartade kurser var pensionärskurser, bl.a. med Volvo i Göteborg som anordnare samt dagfolkhögskola i Borås tillsammans med Vis-kadalens folkhögskola. År 1978 invigdes en ny lärosalsbyggnad, och det gamla skolhuset revs.

På 1970-talet inrättades en linje för finsktalande, eftersom många finländare blivit arbetslösa, när textilfabrikerna i Borås lades ned. Denna linje finns inte kvar, men en av lärarna där, Leila Pekkala, blev senare rektor på folkhögskolan. Vidare har det varit många etableringskurser som initierats av Arbetsförmedlingen samt SFI, Svenska för invandrare. Fortfarande finns vävutbildningen kvar, en av de få i landet. Verksamheten där har utvecklats både på bredden och djupet och är viktigt för hantverket.

En populär kurs med riksintag är en ettårig trädgårdsutbildning med ekologisk odling och en utbildning för biodlare.

Fristads folkhögskola har fina utbildningar för deltagare som behöver en harmonisk och stressfri miljö, något som den gamla heden kan erbjuda. Hälsolinjen vänder sig till den som behöver rehabilitering efter t.ex. utmattningssyndrom. Växa-kurser erbjuds den som har inlärningssvårigheter. På senare tid har det startats grundskole- och gymnasiekurser för dem som har en neuropsykiatrisk funktionsvariation. Där är man beroende av en stressfri miljö. Eftersom behovet av sådana inlärningsmiljöer är mycket stort, är detta en nisch, som passar folkhögskolan mycket väl. Kurserna har riksintag, och de studerande kan bo på internatet. Grupperna är små, och det finns många möjligheter till stöd, eftersom personaltätheten är hög. Det finns också en hund som kan sprida goda känslor och harmoni omkring sig. Estetiska ämnen som musik och bild bidrar till möjligheterna att uttrycka sig, och det är viktigt med rörelse och motion.

Folkhögskolans möjligheter att fritt använda resurser och ekonomiska medel, och alternativa bedömningsgrunder är en utmärkt utgångs-

punkt för kurser för personer med neuropsykiatriska funktionsvariationer. Vi hoppas att alltfler folkhögskolor följer Fristads exempel och erbjuder välbehövliga möjligheter att ta del av samhällets utbildningsutbud. Folkhögskolan är en möjlighet för alla elever att bli sedda och förstådda.

Ann-Britt Boman

Fristads folkhögskola

Först kom bondesönerna,
de som skulle bli
förtroendemän i socknen.

Döttrarna fick lära sig

laga mat och väva

på sommarkursen.

Så kom de som ville ha ett yrke,

polis, sjuksköterska, lärare,

Sveriges första vuxenutbildning.

Nu kommer fortfarande

de som vill väva,

men också de som vill vidare

utifrån sina förutsättningar.

Folkhögskolan ser dem alla.

MINIUTSTÄLLNINGAR PÅ SKOGLID 2023

Även under 2023 har Fristads hembygdsförening fortsatt med miniutställningar i skåpet vid ingången nära restaurangen på Skogslid. Det har varit en ny utställning varje månad, med stor variation både på utställare och teman. Verksamheten har väckt stort intresse hos såväl boende som anställda och besökare på Skogslid! Som ansvarig för att organisera detta är jag mycket tacksam för att så många har velat bidra, och att föreningen på så vis har kunnat fortsätta med denna verksamhet.

Årets första utställning kom på plats redan den 15 december året innan, men fick sedan bli kvar hela januari. Det var **Halmslöjd** med föremål gjorda av Birgit Andreasson i Örby, mycket fina och välgjorda figurer med anknytning till både jul, midsommar och annat. En helt annorlunda utställning bjöd Olof Rydin på i februari med **Samlarbilder från förr**. Igenkänningsfaktorn var nog stor för många som såg den! Sedan visade Madeleine Råberg i Tämta under mars månad **Konsthantverk av ull** med naturtroget tovade djurfigurer. Sonia Blixt fortsatte under april med att visa **Flamskvävnad** med olika vackra motiv gjorda av hennes mor och svärmor. Ett mer exotiskt inslag bidrog Birgit Gustafsson med under maj månad med **Mayahantverk från Guatemala**. Sedan var det dags för **Akvarellgruppen på Skogslid** (Mötesplats Fristad) att under juni visa material och alster från sin verksamhet. Ett passande tema för juli var **Sommarminnen**, souvenirer från Norge och Danmark visade av Lena-Maria Floberg. Olof Rydin återkom i augusti med en utställning om **Äldre bygglådor för unga**, av både kända och okända fabrikat. Det är nog många som byggt med sådana i sin ungdom! Till följande månad hade Gertrud Zachrisson erbjudit en utställning med **Vykort från alla världens hörn**, som jag kunde välja ur en stor samling vykort som hennes familj sparat under alla år. Det blev en intressant utställning under september månad. Nästa månad gjorde Maria Brothén i Borås och jag gemensamt en utställning med textilalster i **Korsstygn**. Inför november hade jag kontaktat Erik Magnuson och frågat om han skulle kunna och vilja göra en miniutställning om **AB Skyddskläder**, grundat av hans farfar

John Magnuson, länge inrymt i det som nu heter Fristadshuset och som många fristadsbor känner till och kanske har en relation till. Till min glädje svarade han ja! Den sista utställningen för året gjordes av Anngerd Lönn, som under december visade en mängd **Jultextilier från mitten av 1900-talet**.

Ett stort tack till alla som har medverkat med utställningar under året! Tack även till Tomas Dalqvist, som skrivit ut många av årets utställningsaffischer.

Nu siktar vi framåt och hoppas kunna göra nya intressanta utställningar under det kommande året. För att det ska bli verklighet behövs att många bidrar med förslag och material till miniutställningar! Det kan t.ex. handla om något hantverk, någon hobby eller ett yrke, något man samlar på, och det kan också vara bilder eller föremål med anknytning till vår del av kommunen. Alla idéer till sådant som kan väcka intresse hos dem som kommer och tittar är välkomna. Förslag tas tacksamt emot på e-post folke.thorburn@gmail.com eller telefon (033-) 26 01 01.

Folke Thorburn

Maria Brodin.

Mina favoritplatser i Fristad är Kröklings hage och Mölarps ö. Där kan jag gå promenader!

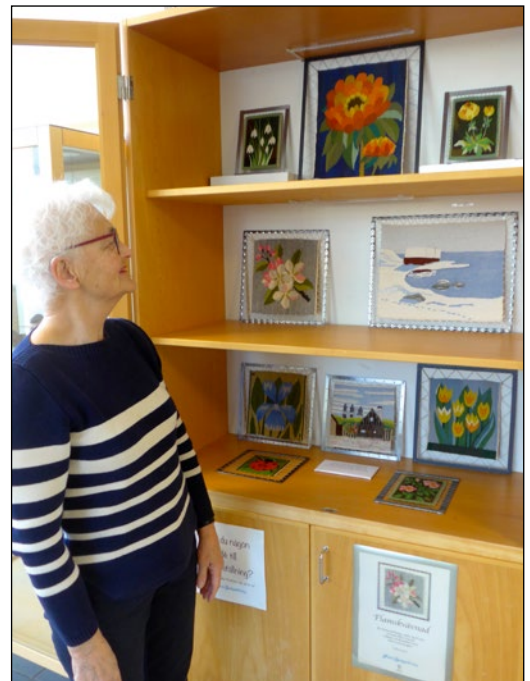
Från utställningen AB Skyddskläder; november 2023

Från utställningen Konsthantverk av ull, mars 2023

Från utställningen Äldre bygglådor för unga, augusti 2023

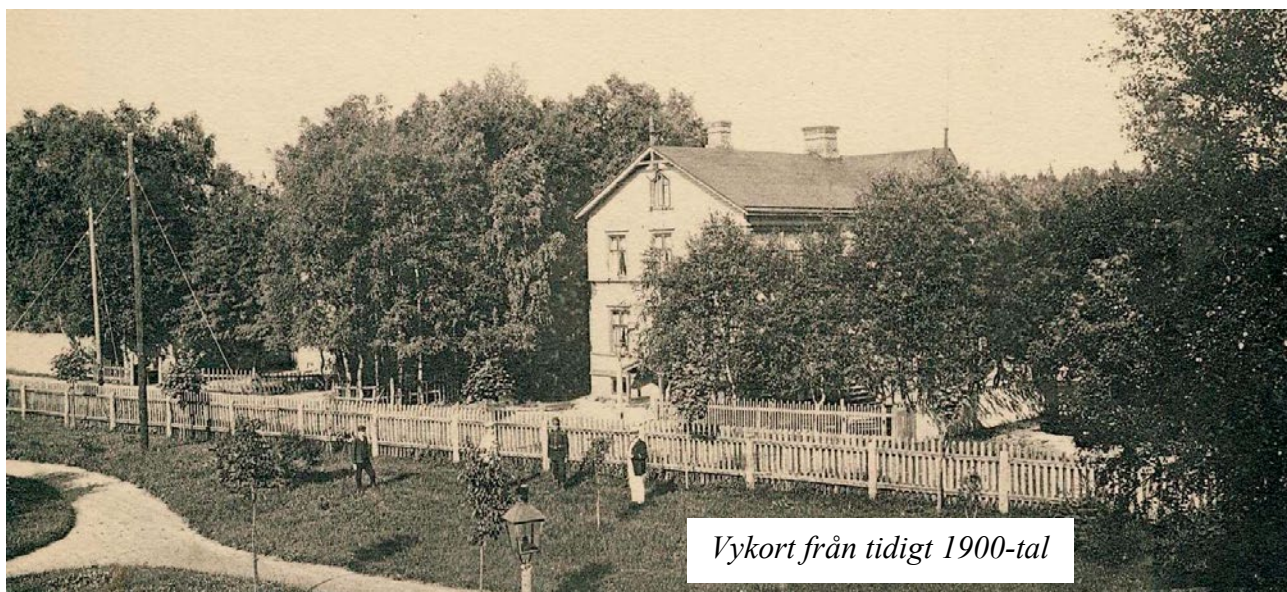
Sonia Blixt vid sin utställning Flamskvävnad, april 2023

Folke Thorburn vid en av utställningarna 2023

Från utställningen Halmslöjd, januari 2023

Vykort från tidigt 1900-tal

Fristads Järnvägshotell uppfördes av handlanden Frans Oskar Johansson, kallad "FO" (f. 1872, d. 1925).

Markområdet hade avsköts från FO:s mor änkan Clara Larssons fastighet Bäckäng och köpebrevet är daterat den 24 april 1899.

Frans Oskar Johansson hade även slakteri i en intilliggande byggnad och charkuteriaffär i källarvåningen.

FO Johansson

Denna verksamhet låg nära till hands för honom, eftersom han förut bott med sina föräldrar Johan och Clara Larsson på Bäckäng strax intill.

Under åren 1925 till 1962 ägdes hotellet av Carl Johanson (f. 1879, d. 1962) även kallad "Slaktare-Calle".

Carl Johansson var en godmodig, humoristisk och välbeställd man vars goda hjärta och hjälpsamhet utnyttjades av många orsbor, som han bistod med kontanter eller som borgenär.

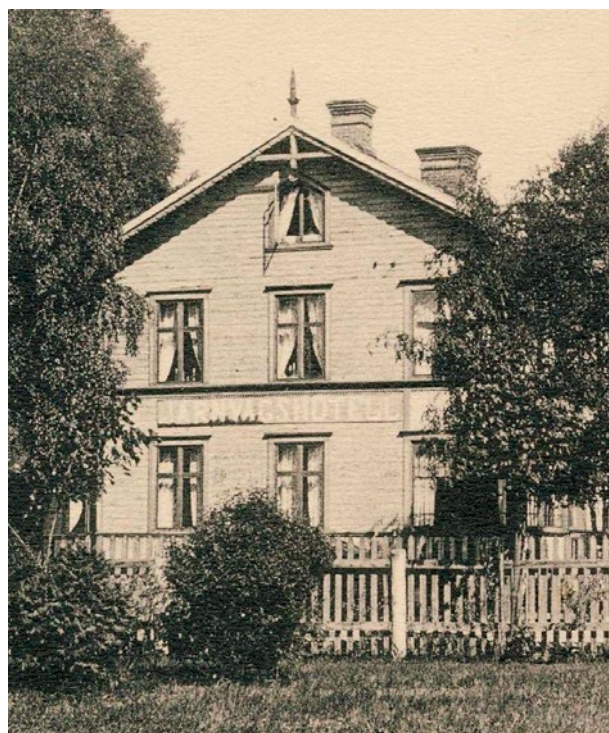
Carl Johansson

"I färt hûre i vella", var ett uttryck som ofta återkom i Calles tal.

På 1940-talet satt Carl Johansson med i kristidsnämnden, med slaktlicenser och förmalningskort som specialiteter.

Carl Johansson var ogift men hade två kvinnor i sin tjänst på hotellet. Det var Ida Pettersson (f. 1877, d. 1972), benämnd "Ida på hotellet" och Beda Johansson (f. 1881, d. 1971)

Ida Pettersson var den som styrde och ställde på hotellet medan kaféet, sköttes av den mera försynta Beda Johansson.

Järnvägshotellens fasad åt väster med skylt "Järnvägshotell"

Efter hand tillbyggdes hotellet på norra sidan med en ölstuga. Telefonnumret till hotellet var 18, (senare 60018). Fastighetsbeteckningen var Sik 1:32, Bäckalund.

I hotellets källare hade Carl Johansson slakteri-affär och där startade Erik Andersson "Pellarn" sin cykelaffär. Tage och Evert Claesson hade färg- och kemikalieaffär 1945-52 i nämnda källarlocal. Längre fram i tiden startade Bengt Ekberg och Tage Reinholdsson firma Trädgårdsallt där. Hos Trädgårdsallt fanns varor för trädgården, blommor, matvaror och, inte minst, gotter!

I övervåningarna fanns, förutom Carl, Ida och Bedas bostadsrum, hotellrum. Under 1930-talet disponerades ett rum av provinsialläkaren Nathorst Westfelt som en gång i veckan, hade mottagning där. Westfelt kunde skämta när han tyckte det passade, han kunde till exempel säga: du ser dålig ut, du lever nog inte så länge till!!

I hotellet fanns rum för olika arrangemang och kafé, samt en lägenhet och kök. Lokalerna kunde abonneras vid begravningar, bröllop och andra tillställningar, som då genom hotellets försorg, tillgodosågs med mat och kaffe.

Längre fram i tiden var det mest i samband med begravningar som hotellets matservering var i bruk, vilket exemplifieras med följande lite sorg(!)lustiga historia:

En handelsresande steg av tåget i Fristad och fick se skylten "Hotell", gick dit och knackade på varvid dörren öppnades av Ida Pettersson.

Handelsresanden frågade om det serverades mat. Ida Pettersson svarade: "Nä, här serverar vi bara när dom ä döa"! Om den stackars handelsresanden lyckades få ett mål mat någon annanstans i Fristad förtäljer inte historien.

År 1962 köptes hotellet av Fristads kommun inför den kommande omdaning av Fristads centrum. Folkhögskolan fick sedan hyra rum i hotellet för en del elever. 1974 revs hotellet och den nya missionskyrkan började uppföras på platsen under hösten samma år.

Skrivaren av dessa rader har två personliga minnen från Fristads Järnvägshotell:

Under tidigt 1960-tal fick jag ofta följa med min mamma till Fristad. Ibland skulle vi köpa något i affären Trädgårdsallt i hotellets källare. Jag tyckte alltid att mamma sade Trädgårds-salt och trodde länge att affären hette så och att namnet kom av något slags SALT för trädgården!

Bengt Ekberg står med ryggen åt kameran och blickar ut från sin affär. Väntar han på dagens första kund eller pustar han i stället ut efter att den siste lämnat lokalen?

Margit Ekberg, i bildens mitt, får här hjälp av dottern Kristina. Mitt på disken står en låda märkt "En ny samlarserie" med Bröderna Cartwright.

På hyllorna ligger läckra chokladkartonger som Delicado, Romerska bågar och Marabous Symfoni. En stor påse Twist kan köpas för det facila priset av 2,75.-

När det var dags att ta körkort, i början av år 1974, så fick jag mina första teorilektioner hos Stig Brunbäck i hotellets första våning, rummet till vänster innanför de magnifika entrédörrarna. En kort tid därefter flyttade Brunbäck sin trafikskola till Majängen i Skalle.

*Interiörbild från hotellet
Medlemmar i Fristads Schackklubb samlade
år 1936 för sitt 10 års-jubileum*

*Ida Pettersson och Carl Johansson i juletid.
Vilka som döljer sig bakom totemaskerna är
nog för evigt dolt i historiens dunkel.*

*I övervåningen syns fönster som sedermera togs bort.
Sylt: "Café" i fönstren till vänster om entrén.
Staket med grindar ut mot Stora vägen.*

HYLLNINGAR.

Hotellägare Carl Johansson, Fristad, fyllde på pingstdagen 60 år och blev med anledning härav föremål för omfattande hyllningar. Så uppvak- tades han bl. a. av ett 20-tal grannar och vänner med en värdefull minnes- gåva, varjämte blommor m. m. under dagens lopp kom honom rikligen till del. Jubilaren, som är bördig från Od, har under en mångfald år varit bosatt i Fristad, där han tidigare bedrivit en omfattande slakteri- och charkuterirö- relse, vilken han dock för åtta år se- dan överlät i andra händer. Av kom- munala uppdrag bekläder J. f. n. leda- motskap inom socknens kommunalfull- mäktige.

*Notis i Borås tidning i maj 1939 författad av
lokalkorrespondenten August Hellstrand*

70 år fyller den 27 febr. husförestån- darinnan på Fristads hotell, fröken Ida Pettersson. Sin tidigaste barndom

upplevde hon i Molla, men kom redan vid 14 års ålder till Fristad, där hon i icke mindre än 56 år innehåft plats å samma ställe. Ge- nom sitt glada sätt, sin plikttro- het och ett alltid visat tillmötesgå- ende är hon högt uppskattad. Trots åldern är jubilaren vid god vigör och sköter fortfarande sin plats till allmän belåtenhet.

*Notis i Borås tidning i februari 1947 författad
av lokalkorrespondenten August Hellstrand*

Fristads Bilstation, Carl Andersson.	Fristad 12
Fristads Hotell.	Fristad 18
Fristads Järnvägsstation.	Fristad 9
Fristads Kooperativa Handelsförening, u. p. a.	Fristad 3
Fristads Snickerifabriks Aktieförlag, Anton Andersson.	Fristad 17 b
— Disp. Walfrid Andersson, bost.	

ur rikstelefonskatalogen 1923

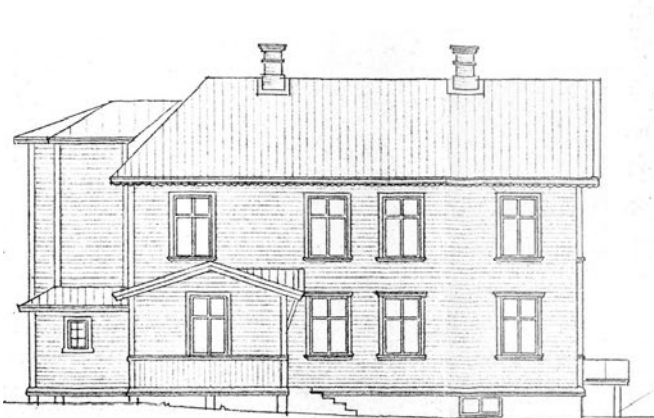
Järnvägshotellet år 1962

Fasad åt söder

Fasad åt väster (Stora vägen)

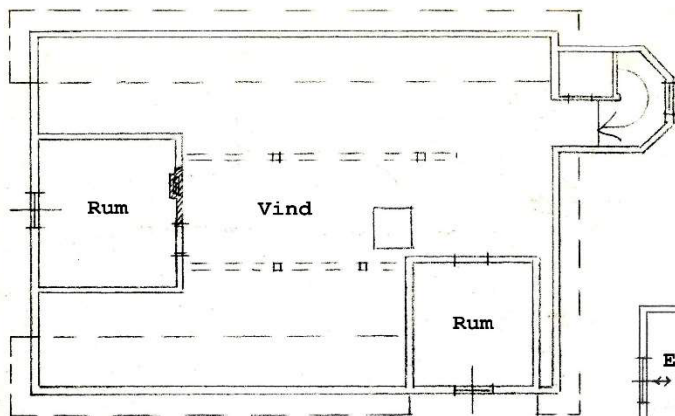

Fasad åt norr

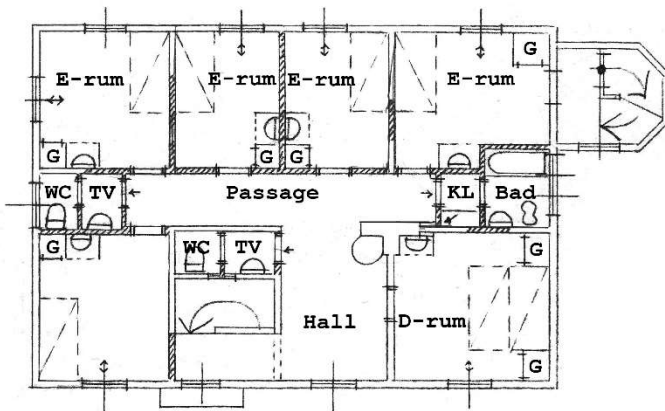

Fasad åt öster

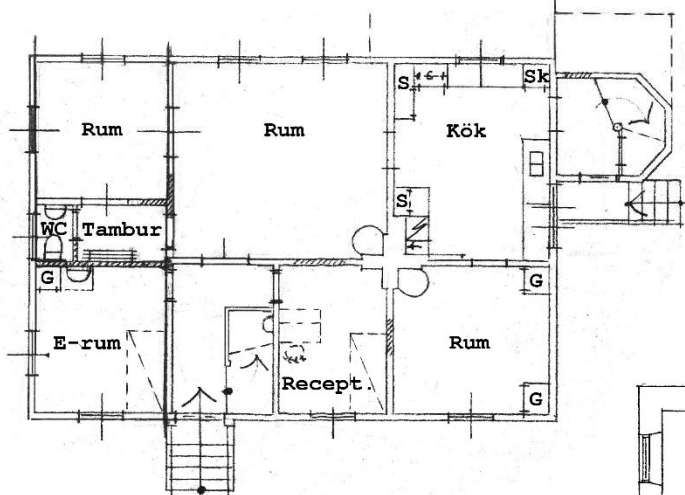
Vindsvåning

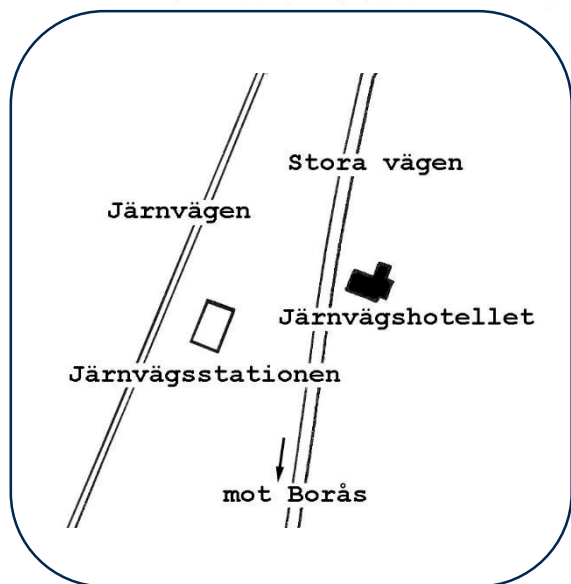
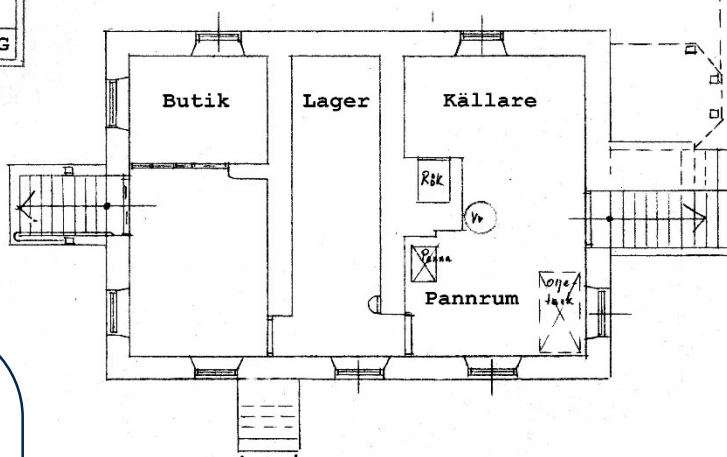
Andra våning

Första våning

Källarvåning

Källor:
 Bertil Rydins efterlämnade anteckningar/bilder
 Kristina Ekstrand
 Lars-Olof Johansson
 ritningar från 1962 utförda av Rolf Persson
 artiklar av Gustaf Thulin 1964-66
 boken Sveriges Bebyggelse 1948
 Lantmäteriet
 August Hellstrands artiklar i Borås Tidning
 äldre vykort
 egna minnen

BIRGITTA LARSSON PÅ BRÄCKÅS – MED UTBLICK ÖVER BYGDEN

På Bräckås i Gingri bor Birgitta Larsson. Det har hon gjort i åttiotvå år, och därifrån har hon en fantastisk utsikt över de vackra höjderna och dalarna i Gingri, som är tappningsrännor från istiden. En stor issjö i öster bröt igenom ner mot Öresjö och skapade landskapet. Tappningsrännorna anses av geologer vara finast i norra Europa.

Birgitta Larsson.

Birgitta har utsikt över bygden men hon har också utsikt över livet och historien. Hela sitt arbetsliv, över 40 år, har hon varit anställd vid Sparbanken i Fristad och kunnat följa ortens framväxt och expansion från sin ekonomiska utgångspunkt. Det hände mycket från år 1961, då Birgitta anställdes på den nyöppnade banken, och fram till millennieskiftet och några år in på 2000-talet.

Utblicken över historien ser vi också, när vi går in på Birgittas släkthistoria och ser, att hennes farfar Per Gustaf Hedelin var född 1835 och dog 1915. Birgittas far Göran Hedelin var född 1895 och dog 1970. Tre generationer täcker alltså nära två århundraden. Då finns det kontinuitet!

Men kanske ska vi börja från början. Släkten Hedelin, som Birgitta tillhör, kommer från Hedared och har tagit sitt namn efter socknen. Nils Hedelin var född 1728, hans son Jonas Hedelin år 1763 och dennes son Nils Petter Hedelin 1802. På 1800-talet var Nils Petter Hedelin född 1728 och hans son Jonas klockare och organister i Bredared. En släkting Gabriel Hedelin född 1810, som blev utbildad lärare i Bredared, har omtalats i en artikel av Oskar Söderholm i Fristadsbygden. Nils Petter var gift med Brita Stina Svensdotter från Bredared, som tillhörde Arta Olofsgårdssläkten.

En annan son till Nils Petter var Per Gustaf född 1835 och han är alltså Birgittas farfar. Han gifte sig 1883 med Selma Josefina Gustafsdotter från Inghult i Borgstena född 1863 och alltså arton år yngre.

Anders Danielsson på Bräckås

Bräckås är bl.a. känt för att riksdagsmannen Anders Danielsson härstammar härifrån. Han levde mellan 1784 och 1839 och blev tidigt förtroendeman i bygden och riksdagsman vid 25 års ålder. När han bevistade sin sista riksdag 1834-1835, var han riksdagsman för 27 häradar. Varje härad hade rätt att utse en representant för bondeståndet i riksdagen, och flera häradar kunde förena sig om en riksdagsman. Han gifte sig med kusinen Katarina på Bondarp i Gingri, flyttade dit och fick där besök av kung Karl XIV Johan.

Anders Danielsson drev många frågor såsom frågan om näringsfrihet och underlättande av gårdfarihandeln, all jords lika beskattning och folkskola för alla. Han ville avskaffa skråväsendet och handelstvånget och upphäva privilegierna. Grundskatter och tionde skulle ersättas av allmän bevillning och progressiv beskattning. Allmän rösträtt skulle införas och riksdagen utses genom allmänna val. Han ville förbättra skolan och folkundervisningen och ha rättvisare äktenskapslagstiftning och arvs lagar. Mycket av detta genomfördes genom reformer efter hans död, bl.a. obligatorisk folkskola 1842.

I riksdagen fick han många kontakter men också fiender och kom i ekonomiska svårigheter. Han dog år 1839.

Familjefoto från slutet av 1920-talet. Min far och mor längst till höger med tre barn, mina syskon. De två herrarna till vänster är pappas bröder Gottfrid och Hjalmar. Damen vid mamma är hennes brorsdotter Majken Zetterman. Huset brann ner till grunden i januari 1937.

Släkten Hedelin på Bräckås

Per Gustaf Hedelin, Birgittas farfar, emigrerade till Amerika och vistades där i tretton år. När han kom hem 1881, köpte han Bräckås i Gingri och gifte sig sedan med Selma Gustafsson, som levde mellan 1853 och 1915. De fick sju barn. Sönerna Göran och Erik kom sedan att tillsammans äga Bräckås. Dottern Berta gifte sig med Oskar Johansson och de ägde granngården Gunnarp i Gingri. De fick söner Stig och Eskil Jinnegård och dottern Gulli, gift Carlsson.

Sonen Göran Hedelin gifte sig med Alma Karlsson-Mann från Norra Vånga, född 1898 och död 1960. De köpte Bräckås 1918 och fick barnen Göte född 1916, Hjärdis född 1921, Märta född 1926 och Birgitta född 1941. Det är alltså 25 år mellan det äldsta och det yngsta syskonet. Bräckås 1:5 ägdes tidigare av Frans Andersson och hans hustru Ester.

Birgittas barndom präglades förstås av andra världskriget med ransonering och beredskap, men hon upplever sin barndom som fylld av kärlek, omsorg och närvaro. Det fanns alltid

någon hemma på gården och man var rädd om varandra och ville det bästa för sina barn. Pappan var fjärdingsman, alltså en sorts lokal polisman, med allt vad det innebar och samtidigt lantbrukare. Det hela underlättades dock av samägandet med brodern Erik, som var ogift.

Birgittas pappa ville gärna, att hans barn skulle få utbildning. Äldre släktingar hade flyttat till Stockholm och utbildat sig och var nu direktörer i stora bolag som ASEA och L.M. Eriksson. Hennes bror Göte gick på lantmanna- och folkhögskolan i Fristad liksom kusinerna Jinnegård.

Det föddes väldigt få barn i början av kriget, så det fanns inte tillräckligt med barn i Gingri för att hålla skolan öppen. Birgitta fick börja i Röda skolan, nuvarande Musikens Hus, byggd 1861. Där gick hon i två år för läraren Stina Edman och därefter fem år i Gula skolan eller Centralskolan, byggd 1939, för läraren Wally Jansson. En skolkamrat var grannpojken Ingemar Holmström. Med en kamrat gick det lättare att sträva hemåt uppför backarna i Gingri. Det gick bra i skolan, men just skolvägen upplevdes som ett

problem, när det var aktuellt att börja i realskolan i Borås. Birgittas mamma tyckte, att hon skulle gå ut sjuan, så att hon hade en avslutad skolgång. Det innebar, att i stället för att gå över från sexan i folkskolan, fortsatte Birgitta efter årskurs sju. Hon fick nya skolkamrater i flickorna Hallin från Frufällan. De som reste in till Borås var befriade från morgonbönen.

Efter skoltiden

Efter realexamen började Birgitta arbeta på lasarettet och då också på psykiatriska avdelningen med allt vad det innebar av ansvar. Birgittas mamma hade blivit sjuk, och Birgitta ville gärna vara nära henne, när hon låg på lasarettet. Hon dog 1960, när Birgitta var nitton år. Sedan arbetade Birgitta en tid på Nyström och Co, alltså det som sedan blev ACG Nyström. Firman sålde symaskinsdelar, och Birgitta var kontorist. En stor kund var fångvårdsanstalten i Strängsöred.

År 1961 öppnades Sparbankens kontor i Fristad och banken sökte personal. Birgitta ringde till huvudkontoret i Borås och fick komma dit redan på lunchrasten. Hon uppmanades att skriva sitt namn, och så var den intervjun över. ”Men de visste nog vem jag var”, säger Birgitta. Efter någon vecka ringde Birgitta och undrade, hur det hade gått med anställningen, och då var allt klart!

Birgitta började på banken i oktober 1961. Efter några veckors praktik på bankens Sjöbokontor skulle Fristadkontoret öppna till ”sparbanksveckan”, som oftast var sista veckan i oktober. Då kom barnen och tömde sina sparbössor och fick då en liten present och en ballong. Det var fest hela veckan.

Från oktober 1961 till juni 1963 var bankens lokal en äldre villa provisoriskt flyttad till närliggande tomt. På vintern var det så kallt att vattnet frös – och det gjorde vi också, säger Birgitta. ”Vi – det var kontorsföreståndare Bengt Landén och jag. I det nya sparbankshuset fick jag både ny arbetsplats och nytt boende. Nära till jobbet är bra - eller det kan bli för bra. När jag summerar mitt arbetsliv är det bara glädje – trevliga kunder och underbara arbetskamrater – kan det bli bättre?”

År 1961 gifte sig Birgitta med Leif Larsson.

De hade träffats i Missionskyrkan. Leifs pappa Erik Larsson kom från Hägnen i Bredared och familjen bodde i ett hus vid kiosken i Skalle. Leifs mamma var Alice Dahlqvist av den kända Dahlqvist-släkten. Claes Dahlqvist från Dövedal i Tämta hade flyttat till Kröklings kvarn och blivit mjölnare. Han hade tio barn, åtta pojkar och två flickor, Alice och Ruth. Alla var musikaliska, och pojkarna Harry, Georg, Olle, Nils, Göte, Arne, Gunnar och Rune bildade sedan en dubbelkvartett med två bröder i varje stämman. Flera av dem var aktiva i Missionskyrkan i Fristad och har betytt mycket för bygden. Leif Larsson och Sven-Ola Dahlqvist var de första syskonbarnen som blev ersättare. Kvartetten bytte sedan namn till Fristads manskör.

Birgitta och Leif bodde först i en lägenhet, där de hade Astrid och Bernt Täreby samt Lilian och Olle Borg som grannar. Sedan köpte de ett hus på Källåsvägen, innan de flyttade till Bräckås 1980. Birgitta slutade på banken 2003, när Leif hade blivit sjuk.

Birgitta har under sin tid på banken följt hela den ekonomiska utvecklingen. När hon började, kostade ett nybyggt LB-hus på Skolvägen 48.000 kronor och snart kostade ett hus på Ringvägen 60.000 kronor. Då hade man börjat bygga med tegel.

Sedan Leif dog, bor Birgitta fortfarande kvar i ett hus på Bräckås, som är ombyggt från ett tidigare bryggghus. I ett annat hus bor sonen Carl Johan Larsson, som övertagit faderns entreprenadfirma. Fortfarande odlas också en hel del potatis av barn och barnbarn. I ett tredje rött hus bor dottern Anna-Karin och hennes man Magnus Ryberg. Anna-Karin är ekonom men är också utbildad pastor inom Equmeniakyrkan. Magnus och Anna-Karin har barnen Alice och Richard. Alice har gjort värnplikten och är nu fast anställd inom försvarsmakten, där hon arbetar med logistik. Richard är utbildad på transportprogrammet, Viskastrandsgymnasiet. och driver sedan några år tillbaka entreprenadfirman, som morfar Leif startade tillsammans med morbror Carl Johan.

När Birgitta nu ser tillbaka på sitt 82-åriga liv kan hon verkligen ha utsikt över både bygden, livet och historien!

Ann-Britt Boman

Fordon från fordom fotograferade i Fristad

av Olof Rydin

Fristad hed

Bilen är en tysk M.A.F. (Markranstädter Automobil-Fabrik) fotograferad på Fristad hed omkring år 1913.

Kungen på besök

I augusti 1951 gjorde Kung Gustaf VI Adolf ett uppehåll i Fristad under sin Eriksgata. Bilden tagen när kungens Daimler är på väg att lämna Fristads folkhögskola. "Geggamojan" på grusvägarna runt Fristad har smutsat ner den fina bilen ordentligt!

Denna Daimler typ DE27, som är av 1950 års modell, köptes ursprungligen till kung Gustaf V under hans sista levnadsår, men finns fortfarande kvar i hovstallet och används vid högtidliga tillfällen. Daimlern är godkänd för 8 personer, väger 2700 kg och är nära 6 m lång!

Vägarbete 1957

Bilden tagen vid Forshall, nära Skalle. Den ljusa bilen närmast kameran är en Ford stationsvagn från 1954 (man sade inte kombi på den tiden) medan den bakomvarande är en Mercedes-Benz 180 från 1955.

Prästaskogen 1959

Spännande utsikt från balkongen på C-husets tredje våning!
Porsche, DKW och Ford.

Ford Vedette, två Volkswagen 1200, två Volvo PV444, en Saab 92 och en husvagn!

Vid Prästgården

Det är skolavslutning i kyrkan och även för såpass länge sedan som åren kring 1960 kunde det vara svårt att hitta parkeringsplats nära kyrkan under detta evenemang.

Bilen närmast kameran är en tvådörrars Ford Fairlane från 1958. Framför Forden står en Ford Taunus från 1954 och sedan följer en ljus Opel Kapitän. Bilen framför Kapitänen kan vara en Studebaker och framför den en vit Volkswagen. Minst 19 st bilar står på rad!

Granhäcken utgjorde ett effektivt insynsskydd mot prosten Erik Petzälls trädgård.

Polis vid Centralskolan

Vi får hoppas att polisernas ärende till skolan var att informera och inte att göra ingripande!?

Forden av 1955 års modell var registrerad på Statspolisen, Stadshuset, Kungsgatan 57, Borås.

Polisbilen är försedd med en taksökarlampa, vilken vid behov kunde riktas mot "buset"! Vi kan se att den stora Forden tilldrar sig uppmärksamhet från åtminstone en yngling.

Fristad hed

År 1959 anordnade MHF ett Drive-in möte på Fristad hed. Vi ser ett representativt urval av dåtidens vanligaste bilar.

Byggnaden mitt i bild är fastigheten Tingvallen som förutom flera lägenheter inrymde Nygrens Konditori.

Den mörka byggnaden på höger sida i bilden är SJ:s godsmagasin.

SJ-buss

Så här kunde en busschaufförs arbetsplats se ut när 1950-talet fortfarande var ungt.

Undrar hur många mynt som gömmer sig i den kraftiga läderväskan? Naturligtvis betalade man på den tiden med "riktiga" pengar!

LELLEMARTEN GENOM TIDERNA 1978-2022

På initiativ av Sven-Evert Gustafsson, rektor i Fristad, hölls 1978 den första julmarknaden som sen kallades Lellemarten, vilken man kan läsa om i tidningen Fristadsbygden nr 2. Förr i tiden när bönder från Falbygden kom med varor, säd och annat, som skulle säljas på marknaden i Borås, gjorde man många gånger ett uppehåll för mat, dryck och vila för både folk o få vid småstugorna Klockarebolet och Ekalyckan i Fristad. Då uppstod ofta en ”liten marknad” – Lellemarten – och många varor bytte ägare, innan vidare färd mot Borås - för en del bönder kunde det bli så bra försäljning, att man vände hemåt.

Lellemarten och kö till tombolan.

Programmet för den första Lellemarten innehöll väl inte så mycket försäljning, men ”fröken Gunhild Kjellgren bidrog till den fina stämningen genom sin medverkan med uppläsning” (från nr 2 av Fristadsbygden 1979). Marten växte sig allt större och firas alltid 1:a lördagen i dec. Pandemiåret 2020 ställdes marten in. Att förbereda inför marten tar lång tid och många personers engagemang, allt från vinster i olika lotterier, allt som ska säljas, praktiska göromål som kaffeservering och inte minst allt utomhusarbete med marknadsstånd, presenningar el andra skydd som måste till för att fixas klart dagen före marten. Tänk vad vädret har och har haft stor betydelse i detta sammanhang!

I tidningen Fristadsbygden finns varje år en verksamhetsberättelse för året som gått, där bl.a rapport om Lellemarten ingår och alltid med en väderrapport som: dåligt, blåsigt och ”röset”, mildt, ganska kallt, vackert, ovanligt

härligt (!), snö och sol... jag minns de flesta av de där: kallt om fötter och händer, blåsten, som tog tag i presenningar och allt annat som kunde ”lyfta”, men också soliga, ”goa” eller snöiga vackra dagar. Kaffeserveringen med dopp och glöggserveringen utomhus har betytt mycket för orken och genomförandet av marten. Vädret har emellanåt också betytt en hel del för ”tillströmningen” av besökare liksom att andra arrangemang gått av stapeln samma dag. Men ibland har vi förvånats över- att trots sämre väder – haft många besökare.

Med villiga arbets/verksamhetsledare som ett ”paraply” för samordningen av allt jobb före, under och efter Lellemartendagen har under alla år fantastiska medarbetare funnits med, allas olika insatser har gjort det möjligt att hålla en Lellemarten varje år – utom 2020 – i snart 45 år!

En stomme i Lellemartenarbetet har varit och är ”Stora lotteriet” med 1000 lotter, fantastiska vinster av alla slag: dukar, vävda och stickade alster, konst, ljuskronor, träslöjd mm. Det säljs slut och dragningen sker innan Lellemartensdagen och förhoppningsfulla besökare studerar noga den uppsatta dragningslistan på Klockarebolets vägg. När jag tänker på försäljningen i marknadsstånden, där ex. havren till fågelkärvarna skördas, torkas och binds, sopkvastar av björkris ska bindas, lingonriskransar som binds nära

Vi gör polkagrissar. T.h. Ulla Alänge i mitten Gudrun Sjöstedt

Lellemartendagen för att vara fräscha – då gällde det ändå att inte vänta för länge med risplockandet, för snö kunde det göra de allra sista dagarna innan bindningen! Jag vet just det!

Hembakt – av alla sorter, matbröd, kakor, bullar – har alltid gått åt snabbt, något år såldes lite större tjockare pepparkakor efter recept från bagare Pettersson i Fristad. Hemkokt/ lagat godis går också bra att sälja. Där vill jag berätta om polkagristillverkningen, som jag själv blev ”inblandad i” och som finns väl beskriven och dokumenterad av Ulla Alänge med många bilder i Fristadsbygden 2011. Genom att Kerstin Thorburn visste, att förra hushållsläraren och husmor Gudrun Sjöstedt på folkhögskolan kunde konsten att koka polkagrisar, engagerade hon Gudrun, som gärna visade och lärde ett intresserat gäng hemma i Ullas kök att tillverka polkaringar

Gott resultat!

som dekorationer till ljusstaken Toarpskronan, 6 ringar behövs, men vi packade alltid 7 st, för man vet ju aldrig. Den heta karamellmassan arbetades på en marmorplatta, som efter några ”kok” måste ut i kylan, så vi kunde fortsätta med ringarna. Den fantastiska pärlemorlyster, som kom fram ju mer vi drog smeten i luften, glömmer jag inte. Kokandet tog tid, många gånger ”lånade” vi Tage Alänges händer i dragandet + att han försåg oss med tepauser, vilket verkligen behövdes för att vila våra ganska röda, varma fingrar! Inte ofta – men det hände – att vi inte riktigt hann forma ringar av hela smeten, då blev det klippta bitar till godis. Första året med polkagrisar var 1979, sista 2002. 24 år - 248 kok!!

På Ringvägen bodde 3 ”Ingor” – ja faktiskt några till – men Inga Hallams, Inga Eliasson o jag startade ett litet ”Ingornas lotteri” och började tillverka små vinster – först i form av broderade julstrutar med godis, andra små påsar med julkryddor, vinster som julkort, tavlor – m.m. Med billiga lottpriser tog lotteriet ofta slut

ganska tidigt, det var roligt, tyckte vi! Vi hade roligt på våra träffar, givetvis tog pysslandet en hel del tid och den mest spännande träffen var sista gången för att se om lotteriets vinster stämde! Vi hade lotteriet under ganska många år, och när Inga H tyvärr avled 2015, fortsatte Inga E o jag tills för några år sedan.

Bokförsäljning har varit ett stående inslag alla år, likaså tombola, mycket annat har sålts under olika år, kokosnötter som fågelmat, havrekärvar, blommor, andra kransar än de av lingonris, andra lotterier... Även underhållning i form av ”spelade” tomtar m gitarr el dragspel, både med o utan dans runt julgranen.

Från en blygsam start 1978 med intäkter på c:a 3000:- har under åren flera Lellemartnar haft intäkter upp till drygt 30.000:- Som en uppmuntran och tack till alla ”Lellemartenarbetare” har man samlats till Lellemartenträff någon vecka in i januari året efter, med i början – tror jag – servering av risgrynsgröt o skinksmörgås - senare smörgås, kaffe och underhållning som sång/musik, föredrag, diktläsning, bildvisning m.m. Sedan är det snart dags att börja förbereda nästa Lellemarten – åtminstone i tankarna!!

Inga Gustafsson

Maria Andersson och Chible.

Min favoritplats i Fristad är Hedevägen 14 därför att där bor mina bästa vänner.

Småstugorna Klockarebolet.

Göran Bördin räknar pengar efter Lellemarten.

Två Fristadsprofiler - Bertil Rydin och Bertil Thulin.

Föremål från Folkhögskolans museum, bl.a. bakspade eller gressla.

*Järnvägsjubileet 2008. Borås-Herrljunga Järnväg.
Ann-Britt Boman med barnbarnet Johan.*

Kärvar.

Slåtter.

Slåtter. Lars Jansson.

BILDER FRÅN FHF UNDER 50 ÅR:

Bilder av Marita Bornefalk

Myskväll i stugorna.

Mölarps kvarn.

Mölarps kvarn. Mats Hjertén i förgrunden.

Jenny Gustafsson, riksspelman.

Skolmuseet. Ann-Britt Boman i katedern.

Skolmuseet.

Gyltas grotta.

Valborg på Skogslid med kören.

”BOLLE” BERÄTTAR

Gamla Vängavägen börjar där vi har Skyddskläder på höger sida och på vänster sida Affärshuset och Snickerifabriken som låg närmast järnvägen som brann ned 1951.

På Skyddskläders sida påbörjades utgrävningen för undergången under järnvägen av AK-arbetare på 1940-talets slut, därför den stora gropen. Den avstannades för det låg ett litet hus innan järnvägen och som inhyst en gång i tiden, bageri, färghandel och rörmokeri.

På andra sidan järnvägen svänger den gamla Vängavägen lite åt höger och sedan går den rakt fram till Folkhögskolan. Längs med järnvägen går det en körväg för transporter av timmer som sedan lastas på järnvägsvagnar. Så fortsätter vi fram på gamla Vängavägen en liten bit, och på höger sida har vi en tennisbana av cement. Längs med denna och lite längre fram har Kronan två baracker, en på varje sida av vägen .

Vi fortsätter en liten bit in på denna väg och kommer fram till Fristad GOIF:s föreningslokal, där vi som barn kunde spela bordtennis. Lite längre fram korsar vi gångvägen som går från stationen och till Folkhögskolan och kommer fram till minnesstenen som sedermera flyttades fram till Folkhögskolan.

Intill minnesstenen låg Fristads GOIF:s fotbollsplan som tillkom 1923. 1952 invigdes den nya fotbollsplanen i höjd med Folkhögskolan. Så går vi tillbaka till tennisbanan och på vänster sida fortsatte AK-arbetarna sin utgrävning för undergången av järnvägen. Vad jag minns blev det ett tillhåll för ”zigenare”, som slog upp sitt läger här. Vid nästa bit på vägen fram kom vi till Folkhögskolans område och på vänster sida kom vi fram till två små hus och därefter till Högtidssalen med sin restaurang.

Längre in byggdes ett hus för vaktmästaren. Steiland, som bodde här med sin familj. Rektorererna Johansson och Bengtsson bodde lite längre bort och en bit in.

Sedan kom vi fram till Elevhemmet som låg på vänster sida om vägen och på höger sida har vi

Museet.

Vägen fortsätter nerför en liten backe och över Svensån på en stenbro och sedan upp för en liten backe. Så är vi framme vid Solliden, som var skola för blivande bilmekaniker.

Vi fortsätter framåt en liten bit och kommer då att korsa Kolonnvägen, som sträcker sig ända till Borgstena.

Nu går vi en liten bit till och så är vi framme vid Riksväg 42, även kallad Vängavägen

Här slutar min berättelse om denna väg

Nedtecknat av Bo-Lennart ”Bolle” Johansson

Tobias Hill och Josefin Hill Lemburg.

Min favoritplats är Trollewi säger Tobias.
Jag tillbringar mycket tid där!

Min favoritplats är Vassviken säger Josefin.
Det är en härlig och fin badplats!

FRAMTID FRISTAD FOKUSOMRÅDEN 2007-2023

Föreningen tar form

Stationsscenen

PR-gruppen

Medlems- och Företagsnätverk

Frukost- lunchföreläsningar

Stormöten

Valdebatter

Samrådsarenor

Skola Ungdom

Inspirationsföreläsningar

Fristadmässan

Friparken

Livsmiljö

Trähusen på Åsboplan, ICA City, Åsbohöjd, Fristad Parkstad

Kultur & Fritid Turistbroschyr

Trafiken Cykelgrupperna

Konsten

KNOT Skulptur på torget i Fristad av Eva Hild

Konst i Fristad, konstvandringen i mobilappen

Centrumgruppen

Centrum & Fristads köpmän

Trädet

Handeln i Fristad

SAMSAM Forskningsstudie med utvecklingspotential

Friluftsliv

Munkåns dalgång

Invasiva arter

Strandpromenaden

Vassröjningen

Stora event

Järnvägen 150 år

Fristad-dagarna

400-årsjubileet

Ortsråd

Lokala utvecklingsplaner

Ortsrådsmiljön

Slutord

framtid
Fristad

FÖR FRISTADBYGDENS BÄSTA

www.framtidfristad.se

Föreningen Framtid Fristad. Resumé 2007 – 2023

Fristads kommunalkontor flyttades in till stan i och med Borås stads nya stadsdelsindelning i 4 stadsdelar. Kontorslokalerna i Fristadshuset tömdes. Företag och föreningar i Fristadbygden uppmuntrades att göra något tillsammans.

”I Fristadbygden talar vi med stolthet om vår livskvalitet och vår drivkraft för att skapa en trygg och utvecklande miljö för alla.”

Starten blev en företagsmessa i de tomma lokalerna och tillsammans bildades Framtid Fristad ekonomiska förening. En samhällsförening med helhetssyn. Året var 2007. Vi ville skapa ”en mötesplats/plattform för att bidra till samverkan och utveckling av bygden i alla dess delar”. Vårt geografiska verksamhetsområde var i princip Fristads gamla kommunal, stadsdel Norr. Medlemmar är företag, föreningar, kyrkor, trossamfund och vuxenbildning.

Stationsscenen

Första projektet som drog igång redan 2008 var ett gammalt önskemål. Musikens Hus med vår anrika och livaktiga musikskola önskade en egen ”hemma-scen” mitt i byn! Framtid Fristad såg en tydligt markerad samlingspunkt för arrangemang som valborgsfirande, vårmärknad, trädändning, julmärknad m.m. Fristads kommunal gav ett ekonomiskt bidrag, Torsten Hild designade och Fristad Bygg konstruerade den lilla asken i Stationsparken med veckat tak och utfällbart scengolv, smart och avancerat! För resten av arbetet stod lokala hantverkare och leverantörer. Skolelever målade. Fristad kan!

Scenen har senare kompletterats med modern LED-belysning.

PR-gruppen

Hur blir Framtid Fristad tydligt och hur blir budskapet samstämmigt med vår vision för Fristadbygden? Föreningen Framtid Fristad behövde verktyg.

Den nya arbetsgruppen, PR-gruppen, fick en flygande start våren 2010. Fristad skulle sättas på kartan. En ny grafisk profil, med slogan ”för allas bästa” såg dagens ljus. Snart följde en egen hemsida (www.framtidfristad.se) och nya infartskyltar i Fristad. Marknadsföringen var igång. 2012 kom en ny turistbroschyr över Fristadbygden och en egen föreningsfolder varav den sistnämnda delades ut till alla hushåll i Fristadbygden (då 3500 st).

Medlems- och Företagsnätverk

Målsättningen var redan från början att skapa olika plattformar för samarbete lokalt.

Verktyg:

Frukost- eller lunchföreläsningar

Nätverksträffarna med mingel, aktuella föreläsare och studiebesök hos våra medlemmar en gång i månaden är en av Framtid Fristads viktigaste tillställningar.

Stormöten

2012 Med anledning av ny organisation i Borås stad var Borås stads stadsdelsnämnder inbjudna till frågestund om Fristadbygden. Ca 250 personer samlades. 2 nya arbetsgrupper initierades:

Cykelvägar i Fristadbygden och Munkådalens upprustning.

2013 riktade sig till politiker och tjänstemän i Borås stad. Ca 180 personer kom för att lyssna och dela åsikter.

Valdebatter

2014 , 2018 och 2022

Vad vill de olika partierna göra för oss i Fristadbygden?

Fristadfrågorna i fokus – stort intresse!

Samrådsarenor Norr:

30 sept 2019 . Bergtäkt i Gingri? Skara stift ämnade upplåta sin mark för en bergtäkt.

Framtid Fristad samlade berörda parter, grannar/markägare, föreningar, oroliga fristadbör, politiker.

120 personer kom på mötet i högtidssalen på folkhögskolan för att få svar på sina frågor och protestera mot planerna. Projektgruppen som verkar mot den planerade bergtäkten informerar på www.framtidfristad.se. Här finns aktuell information, film, yttranden m.m.

Januari 2020 . Fristads Folkhögskola hotas av flytt. Framtid Fristad bjöd in alla berörda landstingspolitiker, oroliga lärare och kursdeltagare , rektor, folkhögskoleförvaltning och folkhögskolenämnden fyllde högtidssalen. Efter det man fick se och höra var det solklart. Folkhögskolan med snart 100 år i Fristad är idag viktigare än någonsin. Den ska istället satsas på. I Fristad. Och det långsiktigt! Stort tack för väl genomfört informationsmöte. Mötet spelades in och kan ses på www.framtidfristad.se.

Maj 2021. Fokus på äldreboendet i Fristadbygden. Framtid Fristad inbjöd ansvariga, från kommundirektör, politiker och förvaltningspersonal till bostadsbolag och fastighetsutveckling och intresserad allmänhet. Befintliga äldreboenden och nya byggprojekt med snar byggstart redovisades. Över 50 personer deltog på länk (pandemi).

Samrådsarenor har fungerat bra när Framtid Fristad önskar belysa frågor som engagerar många aktörer i vårt samhälle. Alla samrådsarenor kunde spelas in och länkas till hemsidan www.framtidfristad.se .

Skola/Ungdom

Målsättning att ge våra ungdomar en bra värdegrund och lust till utbildning.

Våra barn och ungdomar är det viktigaste vi har när vi talar om framtid och utveckling.

Vi ska stötta skolor och föräldraföreningar så vi säkerställer en hög utbildningskvalitet och bra trivsel på våra skolor. Vi tänker också påverka våra politiker och beslutsfattare i utbildningsfrågor.

Årliga inspirationsföreläsningar har anordnats tillsammans med Fristads Folkhögskola. Kända personer som Martin Lidberg, Tina Thörner, Ola Skinnarmo, Annika Östberg och Anna-Lena Brundin har gästföreläst för eleverna i åk 7-9 på Fristadskolan, Framtid Fristads medlemmar och en bred allmänhet.

Fristadmässan 2015.

Ungdomar fick möta representanter för företagen i fristadbygden, med fokus på framtida utbildning och jobb. Vilken kompetens/utbildning efterfrågas från företag, kommun, hälsa och omsorg i Fristadbygden?

Utmaningar och möjligheter! Många spännande yrken presenterades och inspirerade till framtida yrkesval. 32 utställare i Folkhögskolans gymnastiksal och 600 besökare från skola och allmänhet gav

mervärden för alla parter!

2016 sponsrades avgångsklasserna på Fristadskolan av Framtid Fristad med en studieresa till ”Euroskills” i Göteborg, en yrkesmessa för våra ungdomar inför gymnasievalet.

Friparken

2016 gjorde Framtid Fristad studiebesök på aktivitetsparker i Limmared och Ulricehamn och gjorde därefter en förstudie på hur en aktivitetspark i Fristad kunde ta sig ut. Ett stort antal ungdomar intervjuades – Hur ville Fristadbygdens unga ha sin framtida mötesplats här i Fristad?

Förstudien illustrerades på hemsidan. Området mellan Vängavägen, Fristads Folkhögskola och Sveba-Dahlén, med järnvägen som gräns åt öster, var ett centralt kommunägt skogsområde, lagom stort. Förstudien presenterades för kommunalpolitiker och tjänstemän. En prislapp sattes i budget.

Frågan var nu: Hur kan vi få en säker gång- och cykelväg från centrum till den nya parken?

En järnvägsövergång eller tunnel? Bilvägen från rondellen under järnvägen var hårt trafikerad och otrygg varför de mindre barnen sedan länge fick bussas till skolan.

Åren går men Framtid Fristad ger inte upp, men kan inte göra annat än att följa alla turer i ärendet.

Kommunen var tydliga: Först tunnel – sedan aktivitetspark! Spårömläggningen av järnvägen Borås Herrljunga försinkar planerna ytterligare. Tillsammans med Borås stad bearbetas Trafikverket regelbundet. Och till slut fattas beslutet att bredda befintlig undergång och samtidigt ge plats för en planskild gång- och cykelbana. Hösten 2023 byggs både den och en trappa upp till parkområdet, som öppnats upp och röjts något år dessförinnan.

Framtid Fristad träffar också Borås stad Park och skogsavdelningen för gemensam planering av parken. Förvaltningen visade preliminära ritningar på tänkta aktiviteter. Byggstart 2024!

Livsmiljö

Vision: näringslivet blomstrar, väl anpassade kommunikationer och väl utbyggd samhällsservice såsom handel, bank, post, vård, föreningsliv, attraktiva och olika boendeanternativ. Försörjning och rekreation. Det ska kännas tryggt att bo och leva i Fristadbygden.

2015 stod Fristads nya landmärken – de två höga, speciella trähusen på Åsboplan klara – ett lyckat samarbete mellan Fristadbostäder och Fristad Bygg .

2015 var också ICA City butiken ombyggd och Fristads nya torgyta väntade på utsmyckning!

2023 var det inflyttningsklart på Åsbohöjd. Trygghetsbostäder och ett efterlängtat tillskott på hyreslägenheter centralt i Fristad. Även Fristad Parkstad vid Asklandaskolan ger ett välbehövligt tillskott av såväl radhus som villor.

Kultur och fritid

Först ut kom en cykel & vandringsled mellan Fristad och Borgstena med kulturhistorisk information och vägvisare längs vägen.

Flera arrangemang på Stationsscenen varje år.

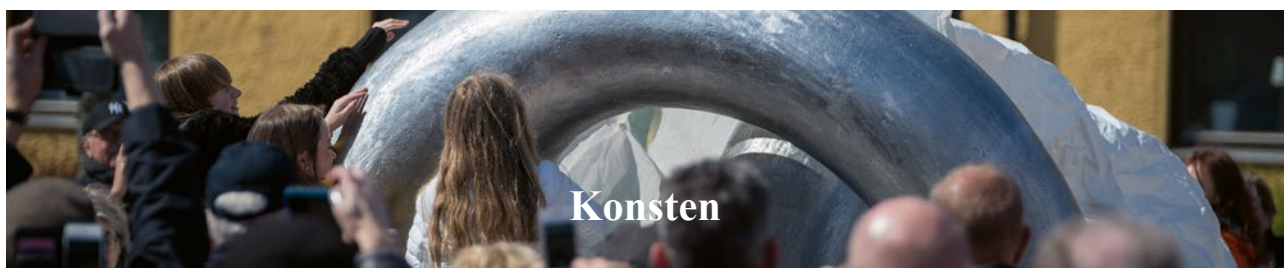
Arbetsgruppen samordnar bygdens turism. Besöksmål, erbjudanden, mat och boende inventeras och i samarbete med PR-gruppen resulterar detta i en turistbroschyr 2012. Både i tryckt och digital form. Kulturkvällarna tillsammans med Fristads Folkhögskola fortsätter. Allt för att sätta Fristadbygden på kartan.

Cykelgrupperna, 4 olika

85% av alla frågor som kom till Framtid Fristad på stormötet 2012 var relaterade till trafiken på våra vägar. Smala vägrenar och tung trafik i kombination med oskyddade gångtrafikanter, cyklister, barn på väg till skola och fritidsaktiviteter. Olyckstillbud...

4 cykelgrupper inventerade det skriande behovet av säkra gång- och cykelvägar i Fristad Centrum, R42 Fristad-Vänga, Fristad-Borgstena och Fristad-Gingri, Cykelgruppen överlämnade en väl genomarbetad åtgärdsplan med prioriteringar till Borås stad våren 2013. Även skrivelser till och träffar med Trafikverket genomfördes.

2021 verkställer Trafikverket en ny spårömläggning av järnvägen Borås Herrljunga och i samband med den genomförs äntligen trafikömläggningen kring Gula skolan i Fristad och vi får en säker övergång (bommar, ljud och ljus) mellan skolan och Asklandaområdet.

Konsten

KNOT – Skulpturen på torget av Eva Hild

ICA butiken byggdes till och Fristads nyprojekterade torg fick en mötesplats med konstnärlig utsmyckning (se fristadbornas visioner under "Handeln i Fristad") och en alldeles egen identitet den 29 april 2016. Då invigdes Eva Hilds skulptur KNOT som sedan dess knyter ihop Fristad med Skulpturstaden Borås.

Skulpturen symboliserar pågående utveckling och förändring och en framtidstro. Precis vad Fristad står för.

Framtid Fristad gjorde det ekonomiskt möjligt tillsammans med privatpersoner, företag, fastighetsägare, Svenska kyrkan i Fristad samt Tore G Wärenstams fond.

Skulpturen donerades till Borås stad i januari 2016 med förbehåll att den inte flyttas eller lånas ut utan stannar i Fristad.

Konst i Fristad

Tre år efter invigningen av KNOT var det dags att sätta fokus på resten av Fristads konstnärliga utsmyckning. Konstverk runt omkring oss som vi egentligen inte visste något om. Framtid Fristad gjorde ett urval och samlade intressanta berättelser på en app till mobilen. Vandrigen kallas KONST I FRISTAD.

Efter att ha laddat ner gratisappen (numera heter den Shuttle och finns där man laddar ner appar) kan man följa med på en rundvandring och bli konstvetare på hemmaplan! Vandrigen börjar vid scenen i Stationsparken, (skylt på väggen) sneddar över parken förbi Knallestenen till torget och Knot, därefter förbi "dansande flicka" utanför biblioteket och vidare inne och ute. En berättarröst, karta och kompass leder dig runt. Du väljer själv längd, tempo och tid på dygnet.

En uppdaterad version av denna konstvandring presenterades våren 2023. Bildupphovsrätten och licensen för appen Shuttle gäller t.o.m 2025. Så passa på!

Mer info finns på hemsidan där man också kan skriva ut broschyr med karta.

Centrumgruppen

Centrum & Fristads Köpmän

Traditionsenligt har Musik i Fristad bjudit på musikunderhållning från scenen i Stationsparken under årens lopp.

Våryran 2010 blev Musikens dag 2012 och så småningom i samarrangemang med vårmarknaden på torget kom Fristaddagarna till.

Lagom till julhandeln, i slutet av november, tänds belysningen i trädet. En stålig gran på torget hör också till. Gärna en närodlad!

En julmarknad på torget, med besök av lucia med tärnor, hör också till traditionerna.

Trädet

Gamla uttjänta ljusslingor hotade vårt vackra vårdträd vid rondellen i Fristad. Framtid Fristad sökte bidrag för att avlägsna de gamla (dyra i drift) slingorna till modern skräddarsydd LED belysning. Fristadföretag hade tekniken och produkterna och lagom till nyår inför jubileumsåret då Borås fyllde 400 år (2021), kunde ett vackert ljusspel tändas för första gången. ICA City sponsrar med elen. Fristad kan! Välkommen till Fristad centrum!

Handeln i Fristad.

Internethandeln i samhället i stort ökar. Detaljhandeln minskar. Handlare, fastighetsägare och Framtid Fristad frågar: Hur vänder man den nedåtgående spiralen? Vad vill Fristadbygden ha för handel och service i Fristads tätort?

Ett digitalt frågeformulär på Framtid Fristads hemsida gav flera svar till handlare och fastighetsägare. Denna omfattande utredning, kallad ”Handeln i Fristad”, resulterade också i en visionsbroschyr som distribuerades till alla hushåll i Fristadbygden.

Torget-mötesplatsen, parken med aktiviteter, tunnel under järnvägen... Broschyren illustrerar flera positiva ideer för framtida arbetsgrupper. Konstnärlig utsmyckning KNOT, Friparken och en efterlängtd säker förbindelse (tunnel?) mellan östra och västra Fristad.

Hur utvecklas ett stationssamhälle som Fristad?

Styrelsen i Framtid Fristad inbjöds också att delta i en forskningsstudie som kort och gott döptes till SAMSAM. Den avslutades med ett gediget frågeformulär som marknadsfördes på hemsidan. 450 personer i Fristad svarade digitalt! Hur förflyttar man sig och vilken väg tar man från bostaden till skola/arbete, till centrum eller till fritidsaktiviteter? Finns det otrygga områden? Kommunikationer, bostadsområden, grönområden kartlades. Hur ville Fristadborna ha det i framtiden? Långt fram i tiden...

Forskningsstudien gav en överblick över åt vilket håll och hur ett litet stationssamhälle kan växa fram, mycket användbar för framtida samhällsplanering.

Metoden kopierades sedan av Borås stad på de övriga 3 serviceorterna.

Friluftsliv

Munkåns dalgång

På initiativ av Framtid Fristad i samarbete med Borås stad inventerades området runt Munkån mellan Vängavägen vid Folkhögskolan, förbi Asklandavägen och Munkågården ner till åns mynning i Öresjö. En sträcka på ca 2,2 km, lätt att nå från alla håll i centrala Fristad. Broar och spångar byggdes och invigning hölls våren 2014. 200 personer kom i strålande sol, för att vara med om den högtidliga invigningen och vandra i den idylliska dalgången, som nu blivit tillgänglig för alla. De stora informationstavlorna berättar allt från den spännande historien och geologin till det rika växt och djurlivet. Senare har leden förlängts till Fågeltornet.

Invasiva arter

Framtid Fristad har lobbat intensivt för att sätta stopp för fortsatt tippning av trädgårdsavfall i den känsliga Munkåns dalgång. Det finns stor risk för att invasiva arter (som finns i Fristad) sprids och får förödande konsekvenser i den artrika dalgången.

En informationsbroschyr har distribuerats i brevlådorna till berörda fastighetsägare. Politiker och tjänstemän från Borås stad har gått ”guidade turer”. Tidningar och TV har beskrivit situationen. Samtidigt inventerade miljöförvaltningen en stor mängd otillåtna vattenuttag i Munkån. Dessa används till trädgårdsbevattning, framför allt i torrperioder. Det finns ett unikt bestånd av örting i Munkån. Lågt vattenstånd äventyrar beståndet. Framtid Fristad tog fram en informationsskärm (roll-up) ”Var rädd om Munkåns dalgång och Öresjö” till Dagvattnets dag. Den har därefter visats i entrén på ICA.

Strandpromenaden

Framtid Fristad har tillsammans med Borås stad arbetat mycket med strandremsan från Piren till Skalle och att få till en passage vid fastigheten vid Asklandastranden. Arbetet utfördes våren 2017. En rejäl förstärkning med stenblock/sten och ovanpå det ett gediget trädäck enligt den standard man har på olika vandringsleder. Den högtidliga invigningen kunde ske i slutet av augusti samma år och trots stormen som blåste hårt från Öresjö, kunde alla deltagare äntligen gå torrskodda utefter hela norra stranden av Öresjö från Buxbomen till Fågeltornet.

Vassröjningen

Hela norra stranden, från Skalle till Buxbomen, håller på att växa igen. Räddningsbojarna stod i djup grönska. Framtid Fristad bjuder in berörda föreningar, politiker och tjänstemän från Borås stad, till studiebesök för att alla skulle få se hur sly och vass tagit över de tidigare så populära badstränderna. Kommunen beslutade att inleda erforderlig vassröjning en gång om året med början sensommaren 2019.

Stora event Samverkan

Järnvägen 150 år 2013

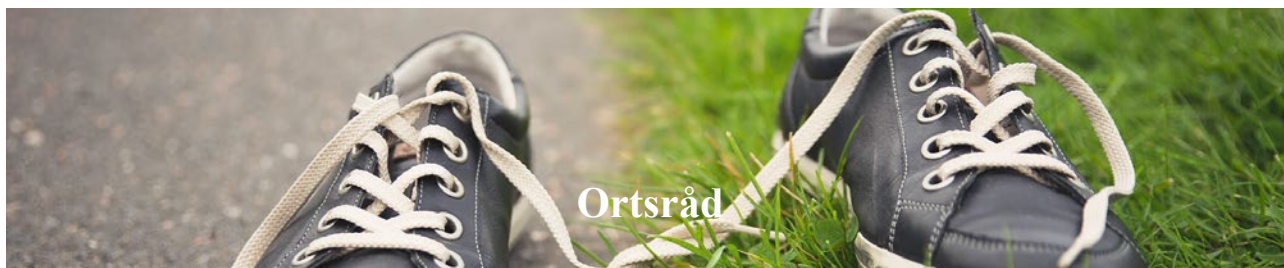
Tillsammans med ett 25-tal olika föreningar skapades en jubileumsdag med många positiva minnen. Ca 5000 besökare! ”Så många har aldrig tidigare besökt Fristad under en dag” bjöds på marknadsstånd, musik och uppträdanden, ånglok mellan Borås och Herrljunga, minnesplakett på Stationshuset avtäcktes och tal hölls.

Fristad-dagarna

Att samverka och försöka samordna olika föreningsaktiviteter till några gemensamma festliga dagar i maj har varit återkommande sedan 2018. Bred marknadsföring i såväl programblad ut till 4000 brevlådor i Fristadbygden till en helsida i tidningen Fristad Runt. Sociala medier, affischer och banderoller på infartskyltarna.

400-årsjubileet 2021

Borås stad planerar 400 årsfirande och Framtid Fristad ombads samordna firandet i Fristadbygden. Många föreningar deltog, Fristad dekorerades med vimplar, flaggor och affischer. Det blev ett fullspäckat program med såväl artister som aktiviteter 20-22 augusti. Framtid Fristad spelar in en reklamfilm ”Fristadbygden – Vår plats på jorden”. Ytterligare en film om Fristad, en helsida i Borås Tidning och en ny muralmålning var födelsedagspresenter till serviceorten från Borås stad. Filmerna ligger på hemsidan. Fria att dela med vänner och bekanta!

Ortsråd

Lokala utvecklingsplaner

Framtid Fristad arbetade fram lokala utvecklingsplaner för Fristad centrum och alla de 9 övriga orterna i Fristadbygden. 2019 lämnades hela arbetet över till Borås stad. Planerna stadfästes i politiken och berörda förvaltningar.

Lokala Ortsrådsrepresentanter engagerades och involverades i det viktiga samarbetet stad och landsbygd.

Ortsrådsarbetet rekommenderades att fortsätta. Under Coronapandemin genomfördes bl.a. en rad digitala workshops kring Vision 2025, ledda av Borås stad.

Framtid Fristad utsågs att fördela ett årligt kommunalt bidrag kallat ”Ortsrådsmiljonen” i Fristadbygden. Bidraget fördelas lika mellan de 4 serviceorterna. 250 000 kr fördelas därefter till de 10 orterna/ortsråden (Borgstena, Bredared, Frufällan, Gingri, Kvarbo/Hästhagen, Tosseryd, Tämta, Tärby, Vänga och Fristad) i Borås norra. Mer om Mål och syfte finns på hemsidan www.framtidfristad.se/ortsrad.

Slutord

Tack alla engagerade kvinnor och män, ingen nämnd ingen glömd, som under åren 2007-2023 aktivt arbetat i Framtid Fristads styrelse och arbetsgrupper. Tillsammans samverkar Framtid Fristad för en positiv utveckling av hela Fristadbygden, med fokus på allas bästa.

Fristad januari 2024 Annika Lilja

FRAMTID FRISTAD 2007-2023 VIKTIGA HÄNDELSER

- 2007-2010 Start, verksamhetsidé, fokusområden
Stationsscenen byggs. Musik i Fristad får egen ”hemmascen”
- 2011 PR-gruppen rivstartar: Ny logotype. Egen hemsida. Infartskyltar i Fristad
- 2012 Visionen. Turistbroschyr. Stormöte 1
- 2013 Utredning av gång- och cykelvägar. Järnvägen 150 år. Stormöte 2
- 2014 Munkåleden invigs. Valmöte i Stationsparken
- 2015 Fristadmässan Ungdomar/Skolan – Företagen i Fristadbygden – JOBB möjligheter
- 2016 Skulpturen KNOT av Eva Hild invigs
- 2017 Strandpromenaden invigs. Framtid Fristad 10 år. Stormöte 3
- 2018 Ortsrådssamarbetet tar fart, Valmöte i Stationsparken
- 2019 Lokala utvecklingsplaner för hela Fristadbygden
lämnades över till Borås Stad. Samrådsarena Gingri Bergtäkt
- 2020 Samrådsarena Fristads Folkhögskola
- 2021 400-årsjubileet med Fristaddagarna. Ljusträdet i rondellen. Muralmålningar i Fristad
centrum. Framtid Fristad blev Årets grupp HSSL (Hela Sverige Ska Leva)
Samrådsarena Äldreboende.
- 2022 Valmöte i nya Fristadhallen
- 2023 Trafiken runt Gula skolan, tunnel under järnvägen i centrum
- 2024 Aktivitetsparken i Fristad

Slutord

OSKAR LARSSON, 77 ÅR, VASSVIKEN BERÄTTAR 1958 FÖR GUSTAF THULIN

Hur det såg ut i Fristad förr

”I min ungdom var det Heden som dominerade i centrum av Fristad. Folk hade sitt levebröd på Heden, gjorde affärer, hade marketenteri och tjänade litet pengar. Det behövdes inte så mycket pengar då. När jag exerceerade 1902 var det första året som värnplikten var höjd till 172 dagar. Förut var det 90. Då hade vi första året 20 öre om dagen. Men på marketenteriet fick vi köpa en kopp kaffe för 12 öre med en sockerring, skorpa och pepparkaka till.

Det var roligt, trots att man tyckte att det var rätt drygt. Det söps inte. De fick i marketenteriet köpa vanligt öl i sejdlar. Förut hade även brännvin fått köpas där. En sejdel räckte för en person att dricka sig otörstig. Den kostade 10 öre. Drack man två sådana om dagen var dagspengen gången. Det fanns två marketentier. Det ena låg i närheten av nuvarande rektorsbostaden, Det andra låg längre norrut från det förstnämnda. Det var mycket göteborgare som var på Fristad Hed. De var förlagda i lägerhyddan och i de barackerna som var längst norrut. Göteborgarna var präktiga och fredliga människor, och kom det upp något gruff någon gång var det alltid boråsarna som började. De var inte alltid så nogräknade.

Det mesta av den gamla bebyggelsen i Fristad är kvar. Några nya hus fanns inte, och den gamla vägen gick igenom samhället. Jag minns när man tog upp tull både vid Fridhem och Norrdal. Man kunde öppna och fälla bommen inifrån tullstugan. Det var ett hål och en liten talja, i vilken en lina löpte, och när de vägfarande erlagt 5 öre fick de komma igenom, inte innan. Vem som skötte tullen i Norrdal minns jag inte. Vägen mellan Fristad och kyrkan gick vi som pojkar ofta, men den andra vägen gick vi sällan. Jag gick i småskola för Emma i sockenstugan. Hon dog på gamla dagar i Borgstena.

Lappa-Janne

Lappa-Janne hette egentligen Benjamin Jansson och bodde tidigare på torpet Furuslätten på Lappaträna. Det blev aldrig riktigt klarlagt vem som var skyldig till det dråp, för vilket Janne rannsakades. Han nekade envist. Janne låg som det hette på bekännelse ett par år och det var inte nådigt. Som unga pojkar gick vi alltid till

honom. Han bodde ju alldeles mellan järnvägen och landsvägen, mitt för Alphyddan, dit Widellska tomten sträckte sig. Ja, nu är det inte mycket kvar. Widells bageri är ju borta, där Eva hade bageri. Och litet längre bort på tomten stod ett gammalt sädesmagasin. Där stod Janne på somrarna och snickrade, och han hjälpte oss pojkar att hyvla upp metspön. Han var så hjälpsam, den gamle mannen, och vi pojkar tyckte att det var roligt. Man förstår, att han blivit pinad. De hade honom på sträckbänken och hanterade honom. Troligt är, att hade han varit skyldig, så hade han nog erkänt. De enda bevis de hade var, att Janne och mordoffret ”Kvarnel” från Kvarnåsen vid Lida hade varit okontanta på Heden. Men de var kanske inte riktigt nyktra någon av dem. Folk såg att när ”Kvarnel” gick, så gick Janne en stund efter honom. Men ingen såg att Janne rörde den andre. Janne tyckte att det var roligt, när vi pojkar kom till honom i verkstaden.

Lappatorpet har jag aldrig hört talas om men däremot ”Påtorps Lappaträna”. Jag tror för min del att Lappaträna var en stor slätt med en upparbetad jordlapp här och var. Lappa-Janne har troligen fått namnet av att han bodde vid Lappaträna. Ljungaslätts torp vet jag inget om. Så låg där Hedagården, och jag är inte säker på vilka ställen som låg där i övrigt.

Allmänningen

”Stöt-Eli” hade en stuga. Den låg nästan mitt emot Klockarebolet åt öster på andra sidan vägen, åt Sylvebo till. Det var en ensam gumma med sin katt. Därifrån kommer möjligen namnet ”Stöteliara” som namn på backarna vid vägen. Omöjligt är det inte, att hon var änka efter någon ”stöt”, alltså en kyrkstöt. Hon var borta på arbete på dagarna och hade som enda sällskap hemma en katt. Jag minns henne inte. Det berättas, att när Eli kom hem om kvällarna, kom katten och strök sig mot henne. ”Gusönne” sa Eli då, dvs. Gud signe. Hon brukade hjälpa bönder, förmodar jag. Om hon fått namnet efter Stötaliara eller de efter henne, vet jag inte.

Pålatorpets lagård minns jag. Den låg väster om vägen i fortsättningen norrut på gamla skolans lekplats och mot Söderlunds grinder som vi sa på vägen, som går mot Stamparetorpet. Om det varit någon manbyggnad till Lagården vet jag inte. På den tiden jag gick i skolan fanns det en gammal man, Eka-Johannes. Han hade jorden

och sina grejer i lagården på Pålatorpet, men vem han var vet jag inte. De kallade honom Eka-Johannes. Han gick på somrarna och klippte de stora häckarna vid Lövåsen, stora hagtorshäckar. Och på somrarna bodde i lagården en annan man kallad Johannes, som spelade handklaver och var gammal och hade en liten klen, mager gumma med sig. Johannes var blind. Han stod alltid vid första marketenteriet och spelade och sjöng och var fullkomligt blind. Han sålde skillingtryck, visor och sådant där. Han var utifrån socknarna Svenljunga eller Håcksvik eller så. Han och gumman bodde på somrarna i lagården. Johannes kunde inte gå någonstans ensam, och då stod han utanför den gamla lagården och stampade fram och tillbaka som en bunden elefant. Han gick riktigt runt.

Gamla fattighuset minns jag inte. Vägen förbi ålderdomshemmet mot Bredared har gått likadant i hela min tid. På den gamla Bredaredsvägen över Skalle var det en välvd stenbro i forna tider, ett valv som kallades ”Munkabrona”. Sedan den nya bron tillkommit blev den inte underhållen och föll så småningom ihop. Jag har aldrig hört, när den nya Bredaredsvägen tillkom.

Sundéns hus minns jag när det byggdes och även det hus, där Alma Parad sedan bodde. De var väldigt små från början men byggdes till. På samma sida av vägen som Paradis fast något närmare vägkorsningen har i forna tider legat ett hus. Huruvida det var den stora manbyggnaden till Lövåsen är jag inte säker på, men så mycket vet jag, att där bodde på sin tid en ”överste Stjernefeldt”, han som grundade missionsförsamlingen i Fristad. Huset fanns inte kvar i min barndom, men källaren, som ligger vid Paradis, hörde dit. Det är nog troligt, att det var gamla Lövås, som låg här. Lövås och Sölebo var en gård i forna tider, och ägaren till gården delade en gång Sölebo i två gårdar, så hans båda barn fick var sin.

Den vänstra vägen åt söder ned från järnvägen och mot Munkabron fanns inte i mina barnaår. Men eftersom den norra blev så djup flyttades vägen någon meter åt söder. Den parallellväg som gick från Sölebo och ned igenom minns jag inte.

Blomgrens hus i Asklanda minns jag. Den siste som jag minns bodde där hette Fritz. Den gamla

gumman var orolig på söndagseftermiddagen, när vi som var med i skytteföreningen skulle skjuta på skjutbanan, för den låg så nära. Nu ligger det ett sommarställe på platsen.

Om Hunten hörde jag berättas som barn. De vuxna sade: ”Om du inte är snäll, kan Hunten komma och ta dig”. Hunten var hästslaktare. Hästkött var avskytt på den tiden. Ingen ville äta det. En händelse kommer jag ihåg från mina barnaår. Jag gick i sällskap med far. Det fanns ingen bro från Kröklingslyckan, där Kungagraven ligger, och när man kom från graven och fortsatte mot Mölarps kvarn, så stupade det tvärt ner mot ån. Där låg ett helt hästkadaver.

I Sparsör fanns Davittalöcka och andra platser. Gamle August Larsson på Slättäng hade namn på alla åkrar. Nu har jag glömt en hel del. Han sa ibland: ”Nu kan du gå till Dawittalöcka och göra det och det. Jag tror att det är där charkuterist Magnussons hus ligger. Det var en åker där. Och sedan var det platsen där Gren byggde – det var Guldkullen! Där hittade man en gång vid arbete med stora stenar en plåtdosa med guldsaker i. De hade väl sprängt undan en stenkulle. Vad det var vet jag inte. Men två av Larssons arbetare hittade dosan någon gång på 1880-talet. Muséet löste in fyndet.

Olöckevägen har jag aldrig hört talas om. Vi säger att Paradisbäcken när den kommer uppifrån Paradis gör en rätt så markerad sväng, innan den går under järnvägen och mot sjön. Där har nog i forna tider gått en väg. Det skulle ha kunnat vara en enskild väg mellan Slättäng och Paradis. Den vägen som går mellan gamla Paradis och kommer ner vid Lövaskog har Slättäng gjort. Och det vore inte konstigt, om där gått en väg förut också. Om det nu inte är precis samma vägen, så kan det vara en som gått precis över den där ön. Den nya stora landsvägen skär där nu tvärs över den där ön och fortsätter mot Granebo.”

Så här berättar alltså Oskar Olsson i Vassviken, född i slutet av 1800-talet, tidigare boende i Oshagen och i sin ungdom arbetare på Slättängs tegelbruk om sina minnen från Asklanda och Fristad. Det är verkligen minnen från en svunnen tid.

Ann-Britt Boman

RESOR GENOM TIDERNA I FRISTADS HEMBYGDSFÖRENING

Fristads Hembygdsförening har under sin 50-åriga tillvaro anordnat många resor. I början hade vi varje år vandringar i hembygden, alltså i Fristad och angränsande socknar. Så småningom gjorde vi utflykter med buss och guidning. I programmet för året ingick sedan en kvällsutflykt andra onsdagskvällen i juni och en dagsresa tredje lördagen i augusti. Vi höll på med detta fram till pandemin 2020. Med tiden blev det svårare att få fram resmål på dagsavstånd, och vi besökte utöver Västergötland både Halland, Bohuslän, Dalsland, Småland och Östergötland.

Kvällsutflykter under 1990-talet gick till Unosdjur i Bredared, Rävlanda museum och Hulatafors och till pojarna i Boda i Bredared med deras fina trädgård. Så blev det Haraberget i Herrljunga, Viareds museum, Arboretum i Floby och Vädersholm med Fagranäs. I utflykten ingick kaffeservering på något trevligt ställe i närheten eller på utflyktsmålet. Ofta besökte vi andra hembygdsföreningar och utbytte erfarenheter. Vi fick sedan ibland ta emot dem som gäster i Fristad. Guidning ingick också och utflykten företogs med buss. Ofta var det små och smala vägar, och jag kan tänka mig, att utflykterna med hembygdsföreningen ibland kunde bli busschaufförernas skräck. Men de var skickliga!

Dagsutflykterna under 1980-talet gick till Göta älv-dalen. Ätradalen, Mark och Kind. På 1990-talet blev det Karlsborg med omnejd, Väne härad och Kinnekullebygden. Researrangörer var Tage Alänge, Stig Flyckt och Ann-Britt Boman, och ibland hade vi lokala guider.

Senare under 1990-talet var resmålen Gnosjöområdet med Tollstorps tråddrageri samt Skillingaryds skjutfält. Då deltog även Gunnar Gustafsson som researrangör. Vidare blev det Trollhättan, Vänersborg och Hunneberg, norra Halland med Ringhals och Väröbacka samt Göteborg och Nya Älvsborg.

2000-talet

På 2000-talet åkte vi ett par år till olika delar av Bohuslän, till Mariestad och Vadsbo samt till

Jönköping, Huskvarna och Åsens by.

Senare blev andra resmål Hönö och Öckerö,, Mölndal, Halmstad och Vapnö gård, Vadstena och Ödeshög samt Eksjö och Bredaryd. På senare år besöktes Tidaholm och Daretorps skogsmuseum, Lyrestad och Göta kanal, Habo, Liared och Årås samt Gudhem och Varnhem med Kata gård. I flera fall besökte vi orter, där hembygdsföreningen just blivit utsedd till Årets Hembygdsförening av Västergötlands Hembygdsförbund.

Vi hade med oss förmiddagskaffe, som vi drack på någon hembygdsgård och fick på det viset kontakt med många hembygdsföreningar. Priset för lunch och eftermiddagskaffe med smörgås samt bussresa gick aldrig över 400 kronor. Det innebar låga kostnader även om man var ett par, och resorna var alltid väl besatta. Vi hade våra resmål klara redan vid lellemartenträffen i januari och kunde ta in preliminära anmälningar, och då gick det lättare att planera. Resekommittén gjorde alltid en rekognosceringsresa i början av sommaren, så att tidsplanen var rimlig. Ofta ville vi nog klämma in alltför många sevärdheter, men jag tror, att våra resenärer fick valuta för pengarna.

Kvällsutflykterna var lättare att anordna och gick t.ex. till Eriksberg och Ornunga, Vårgårda, Ulricehamn och Timmele, Färgatorpet i Rångedala, och Regementsmuséet i Borås. Dessa utflykter tänker vi fortsätta med, och det går lätt att anordna dem, när man samåker i egna bilar. Det känns bra att vi har kunnat sprida kunskap om vår hembygd och ge våra medlemmar upplevelser och minnen från våra resor och utflykter.

Ann-Britt Boman

Tomten.

Min favoritplats är Hembygdstugorna säger Tomten. Det är där jag håller till!

Sebastian Ehrstedt.

Min favoritplats i Fristad är Kulturstigen. Det är en omväxlande stig med vacker natur.

Vi älskar bakning!

Vi förser bagerier, storkök, pizzerior och dagligvaruhandel med ugnar och bagerimaskiner. Du hittar oss där du köper ditt dagliga bröd, som t ex hos konditorn Kalle Bengtsson på Konditori Kampanilen, Göteborg.

sveba-dahlen.se | 033 15 15 00

Let's go social:

SVEBA DAHLEN

Handelsbanken

handelsbanken.se/borås

Öppenhet • Tydlighet • Närvaro

Välkommen till Fristads församling

Svenska kyrkan
FRISTADS FÖRSAMLING

www.svenskakyrkan.se/fristad

Fristads folkhögskola

Hitta
din
oas.

**Boka konferens eller möte!
Se vårt breda kursutbud!**

www.fristads.fhsk.se

 VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN

CITY

ICA

I BORÅS ÄR DET ALLTID NÄRA TILL EN CITYBUTIK

CITY KNALLELAND
Skaraborgsvägen 25
TEL: 033-44 77 00

CITY BRÄMHULT
Brämhults Torg
TEL: 033-23 06 00

CITY CENTRUM
Allégatan 21
TEL: 033-44 43 00

CITY FRISTAD
Centrum, Torget
TEL: 033-21 04 00

FÖR DIN SKULL

1 kr/dag

Vi söker

SPONSORER

Tämta Ridklubb är en ideell förening med ca 300 medlemmar. Vi erbjuder ridskola för alla åldrar (från knatte till 65+) och nivåer. 2023 blev vi utsedda till Årets Förening i Borås!

Du har möjlighet att sponsra ridklubben både som privatperson och företag. Med bara en krona om dagen hjälper du oss att utveckla klubben ytterligare. Med sponsorstöd till våra tävlingar får vi fina priser till alla de duktiga ryttare som kommer till vår anläggning för att tävla. Med sponsorstöd till vår klubb får vi bl a möjlighet att köpa in nya, trygga hästar. Läs mer om våra olika paket på tamtaridklubb.se

123-081 07 70

Stötta 1 kr om dagen

Exempel
Hindersponsor
Borgstena
Dumpertransport

DITT NYA BOENDE.

LÅNGSIKTIGHET I FOKUS. NÄRA TILL ALLT.

FRIBO

Equmeniakyrkan

FRISTAD

Samtal om livet och tro
Café, Gudstjänster mm

Stora Vägen 44, 033-26 01 29
www.equmeniakyrkanfristad.se

Välkommen!

Röda Korset

Välkommen till vårt Café
och second hand!

Öppettider:

Tisdag och Torsdag 10 – 18 Lördag 10 – 14.

Stora Vägen 31 Fristad.

Tel: 033-210644

**Hyr ditt eget kontor
mitt i Fristad centrum!**

FRISTADSHUSET

FÖRETAGSCENTRUM I FRISTAD

033-13 60 00

CDÉ Redovisning AB

Tel: 033-20 26 90

Ditt personliga kontor

FRISTADKONSULT AB

RIKSTÄCKANDE
PROGRAMVARULEVERANTÖR
FÖR TEKNISK FÖRVALTNING.

BACKVÄGEN 1, 513 32 FRISTAD

FRISTADS HYVLERI AB

info@fristadhyvleri.se

Telefon 033-26 03 73

BRÖDERNA KARLSSONS SNICKERI

Tillverkar fönster och dörrar mm på beställning.

Toppsjön Ulricehamn, vid gamla R40
Tel. 0703 268133

Idé tryck

Tryck och brodyr på textil

Tel. 26 97 00

*Vi servar din bil och
byter dina däck*

Gingri Motor

0733-30 30 37 www.gingrimotor.com

fristads

blomsteraffär

BLOMMOR • TRÄDGÅRD • INREDNING • BINDERIER

Öppet Vard. 9-18, Lör. 9-16, Sön. 10-16
www.fristadsblomsteraffar.se

Anna-Karin

Ryberg Redovisningskonsult

Telefon: 0707-72 28 67
E-post: ak@akryberg.se

Total EL

i Fristad AB

Mattias Welander

0706-987070

FRISTAKLIPPET

- Drop in -
Må-On 8.30-17.30
Lunch 12.00-14.00

Välkomna!

Fristad Torg, Tel. 26 03 17

ATG • TIPS • POST

BILTVÄTT

TEL. 26 04 00

OKQ8

Besök gärna vår Gårdsbutik,
öppet 7-20 alla dagar.

Varmt Välkomna hälsar Fam Bergvall

www.krakarpsmejeri.se

Antik - Kuriosa - Vintage

Öppettider: se hemsidan

www.ljungagardensallehanda.se

070-2002561

GITARRATELJÉN

Verkstad o butik
för gitarr,
fiol o bas mm.

tel. 0703-26 81 33
[hemsida gitarrateljen.se](http://hemsida.gitarrateljen.se)

Ingenjörfirma

Åke Brunnegård

Stora Vägen 31
513 33 FRISTAD, SWEDEN
Telefon 070-510 92 79
Produkt ritningar

AdBilverkstad

BILVERKSTAD

Fri lånebil vid service!

Kröklingsvägen 22, 513 50 Sparsör
073-383 45 19

AB Fristad Bleck & Plåtslageri

Trumslagar Blomgrens väg 8
513 33 Fristad • info@fbop.se
Tel: 033-26 13 78 • www.fbop.se

SPA VILLAN

Telefon: 033-21 00 99

Fotvårdskliniken i Fristad

Tämnvägen 6 • 513 33 Fristad, vårdcentralen
033-26 66 47

Medicinsk Fotterapeut
Eija Augustsson

Fotvård för alla, även remisser

Vi ligger vid baksidan av vårdcentralen.
Swish 123 595 64 79

FRISTAD PLAST AB EST. 1967

Adema Bygg

Telefon: 0708-62 15 64
E-post: anders@ademabygg.se

Visningslokal vid Fristad torg!
Öppet 1:a lördagen i månaden
10-14. Samt tisdagar 16-19

HOTCOOL[°]
INSTALLATION & SERVICE
0733-610789 www.hotcool.se

Vi utför installation och service av det mesta inom El & Energi.

Specialitet:
Installation, service och reparationer av värmepumpar.

Återförsäljare av

Sjuhärads El & Energiservice AB

peter.sees@telia.com
033-26 55 13 eller 0733-26 55 88

RÖR HALL AB

Ravinvägen 10, 513 32 Fristad
Hemsida: www.rorhall.se
E-post: fredrik@rorhall.se

Borgstena DUMPERTRANSPORT

Thomas Henningsson Tel. 0706-26 33 45
Lars Henningsson Tel. 0703-22 40 48
Försäljning av grus, matjord, fyller & schaktmassor.
Transporterar & schaktar
www.borgstenadumper.se

*När minnet av
någon blir
minnen för livet*

Jourtelefon dygnet runt!

033-20 20 44

Brämhults
BEGRAVNINGSBYRÅ

Brämhultsvägen 32
www.bramhultsbegravningsbyra.se

Välkommen på upptäcktsfärd!

Hos oss hittar du antikviteter från svunnen tid och loppisföremål från igår. Även köp (hämtning) av dödsbon och delar av hem.

Kontant
betaln.
F-skatt

Följ skylt Mölarps Kvam • Tel 0707-204066

FRISTADS BIBLIOTEK

Välkommen till vårt fina bibliotek!

Vi tillhör numera Knallebiblioteken, en samverkan mellan biblioteken i Borås och sju grannkommuner.

För låntagarna innebär Knallebiblioteken ett gemensamt lånekort och bibliotekssystem samt ett större mediebestånd.

Utställningar i Galleri Glasverandan 2024

Markus Liljedahl Foto
Byttorps målargrupp
Tallbackens förskola

Fristads hembygdsförening 50 år!

Bodil Standoft Målningar

Maria Helgesson Akryl

Marika Pettersson Ull

Fristads Folkhögskola Vävutbildningen

Vi har Meröppet kl 7-22 alla dagar.

Ansök om ett Meröppetkort!

För aktuella öppettider med bemanning samt evenemang, kika in på vår hemsida knallebiblioteken.se,

Facebook eller Instagram.

Fristads bibliotek
Gamla Kyrkvägen 6, 513 33 Fristad

Tfn. 033-35 88 09

knallebiblioteken.se

Stor sortering!

Bädd-
soffor
•
Sängar

KLOKT

Ett besök
hos oss
lönar sig
alltid!

Soffgrupper
•
Furumöbler

Sparsörs Möbler

Tel. 033-26 02 58. ÖPPET: Månd. 10.00-18.00.

Tel. 070-346 02 58

Tisd-Fred. 14.00-18.00. Lörd.10.00-13.00.

Tack till våra givare och donatorer!

Fristads Hembygdsförening har fått ta emot mycket generösa gåvor och känner stor tacksamhet för detta! Det är en stor styrka att ha en god ekonomi. Området kring Mölarp med Mölarps kvarn och Lövåsens såg kräver skötsel och omvårdnad och gamla hus behöver underhåll. Det känns bra att ha ekonomiska möjligheter för att hålla allt i skick. Tack för generösa gåvor, som också bidrar till att utveckla verksamheten!

Fristads Hembygdsförening

Byggtjänst i Borås AB

Vävlagaregatan 1C, 507 30 Brämhult

Mobil: 0705-25 71 00

Hemsida: www.byggtjanstboras.se

E-post: byggtjanstboras@telia.com

FRIGYM

KOM SOM DU ÄR

Stora Vägen 31 | 513 33 FRISTAD

info@frigym.se | 033-21 07 00

www.frigym.se

Fristad Fasad & Bläster

VÅRA TJÄNSTER

- Blästring
- Stationär blästring, industrilackering
- Fasadrenovering
- Murning
- Kakel och plattsättning
- Egna byggnadsställningar

Kontakta oss

Trumslagare Blomgrens väg 6, 513 33 Fristad

info@fristadfasad.se

0705-13 63 09 • www.fristadfasad.se

MITT KLIPPERI

HÅR & MODE

Tel. 033-21 00 90

Besöksadress: Torget i Fristad

För andra är Sjuhäradsbygden
en liten del av Sverige.

För oss betyder den allt!

Sparbanken Sjuhärad

UTPLANTERINGSVÄXTER

I STOR SORTERING

EGEN ODLING - HÖG KVALITET

*Lövris
Blommor* Tel. 033-26 16 26

ÖPPET: VARDAG 9-18 • LÖRDAG 9-13 • SÖNDAG 10-14

Fristads Fastighetservice

Börje Johansson

Telefon: 0768-78 90 43

E-post: info@fristads-fastighetservice-ab.se

Välkomna till

Leoxinas Djurbutik i Gingri

- Four Friends
- Priima Färskfoder
- Kloklippning
- Utkörning
- Svenska Djurapoteket
- Kattsand

Gingri 1, Fristad • Tel: 0701-49 60 29 • www.leoxinas.se

fri LIGHT
— FRISTAD —

ÖPPET: Månd.-fred. 7-18
Lörd. 9-13

FRISTAD BYGGVAROR

Askvägen, Fristad
Tel. 033-444 888
www.bolist.se/fristad

*Vi servar och reparerar alla
transport- och personbilar
med bibehållen nybilsgaranti*

AB Fristad Bilverkstad
Tel. 033-26 00 37

Dagsresa till Halland, Harplinge hbf.

Kvällsresa Gräfsnäs.

Årsmöte.

Bollarännet.

Vandring vid området för sjösänkningen i Tärby.

Vår på Mölarps ö.

Kvarnen.

Mölarpsdagen maj, vikingaliv.